LIT 5507/ Roskies

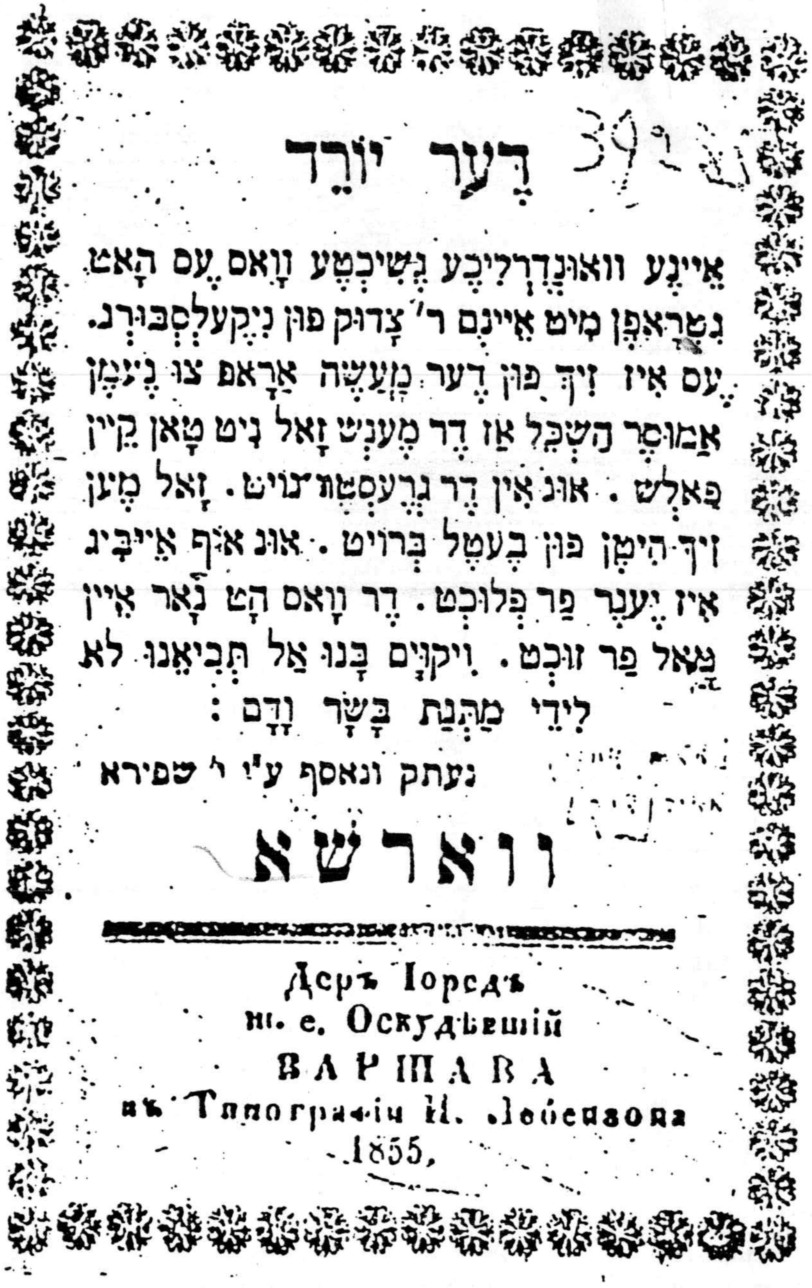
דער יורד

איינע וואונדערליכע געשיכטע וואס עס האט געטראפען מיט איינעם ר׳ צדוק פון ניקעלסבורג. עס איז זיך פון דער מעשה אראפ צו נעמען א מוסר השכל אז דר מענש זאל ניט טאן קיין פאלש. אונ אין דר גרעססטער נויט. זאל מען זיך היטען פון בעטעל ברויט. אונ אויף אייביג איז יענער פר פלוכט. דר וואס הט נאר איין מאל פר זוכט. ויקוים בנו אל תביאנו לא לידי מתנת בשר ודם:

נעתק ונאסף ע״י י׳ שפירא

ווארשא

Деръ Іордъ
т. е. Оскудѣвшій
ВАРШАВА
въ Типографіи И. Лебенсона
1855.

דער יורד *

אַ װוּנדערלעכע געשיכטע, וואָס עס האָט געטראָפֿן מיט איינעם ר׳ צדוק פֿון ניקעלסבורג. עס איז זיך פֿון דער מעשה אַראָפּצונעמען אַ מוסר־השׂכל, אַז דער מענטש זאָל ניט טאָן קיין פֿאַלש און אין דער גרעסטער נויט זאָל מען זיך היטן פֿון בעטלברויט. און אויף אייביק איז יענער פֿאַרפֿלוכט, דער וואָס האָט נאָר איין מאָל פֿאַרזוכט. ויקוים בנו: אַל תּבֿיאנו לא לידי מתּנת בשׂר ודם.

נעתּק ונאסף ע״י י. שפּירא**

[וואַרשע

אין י. לעבענזאָהנס טיפּאָגראַפֿיע, 1855].

1 וַיְהִי, און עס וואַר אין דער שטאָט ניקעלסבורג, האָט געוווינט אַ מאָל אַ געוואַנט־קרעמער. ער האָט געהייסן ר׳ צדוק פּיקאַנטע. ער איז געווען אַ גרויסער בעל־פּרנסה און ער וואַר אין דער שטאָט גערעכנט פֿאַר אַ גרויסן קצין.

2 וַיַּעַשׂ לו שם. אויך האָט ער זיך געמאַכט אַ גרויסן נאָמען אין דער שטאָט מיט זײַנע נדבֿות און צדקות. עס איז אים אין דער שול קיין מאָל איין עליה פֿאַר אים צו טײַער געווען. ער איז נאָך דערצו געווען אַ גרויסער מהדר במצוות. ער האָט אַ מאָל באַצאָלט פֿאַר אַן אתרוג הונדערט טאָלער. פֿאַר זײַנע קינדער האָט ער אַלע מאָל געדונגען די בעסטע מלמדים, און האָט אויך מחזיק געווען אויף זײַן טיש אָרעמע לומדים. און ווי ער איז געווען, אַזוי איז אויך געווען זײַן ווײַב, זייער אַ טײַערע מענטש און אַ גרויסע אשת־חיל און דערצו אויך זייער שיין. זי איז געווען אויך פֿיל קליגער פֿאַר אים און האָט פֿאַרשטאַנען דעם געשעפֿט פֿיל בעסער אַלס ער.

3 אך לא לעולם חוסן. אָבער דער גליק בלײַבט ניט אויף אייביק טרײַ דעם מענטשן. אין דער וועלט מוז זיך אַלץ אומדרייען. אַזוי איז דאָ אויך געווען מיט דעם ר׳ צדוק פּיקאַנטע. דען איין מאָל צום ערשטן סדר איז געוואָרן זייער אַ גרויסע שׂרפֿה. און עס זענען פֿאַרברענט געוואָרן זייער פֿיל הײַזער. און אויך די

* דאָס קליינע מעשׂה־ביכל (ס״ה 24 זײַטלעך) ווערט דאָ איבערגעדרוקט געטרײַ, אָבער אין דעם מאָדערנעם אויסלייג. איבעריקע ווערטער ווערן באַצייכנט צווישן קײַלעכדיקע קלאַמערן. הוספֿות ווערן געגעבן אין גראַדעקיקע קלאַמערן.

** י. שפּירא איז איינער פֿון אײַזיק־מאיר דיקס היפּש ביסל פּסעוודאָנימען.

- 1 -

קראָם מיט די סחורה פֿון דעם ר׳ צדוק. און אויך זײַן שטוב מיט גאָר די ווירטשאַפֿט, זילבערנע געפֿעס, און זייער פֿיל צירונג און אויך זייער פֿיל פּאַפּירן אויף הערשאַפֿטן. זײַן שאָדן וואַר גרויס, גאָר אומבאַשרײַבלעך.

4 **ויהי להם ימי החג לאבֿל.** דער יום־טובֿ וואַר בײַ זיי צום טרויער און צום געוויין. ער און זײַן פֿרוי האָבן גאָר ניט געוווּסט וווּהין מען זאָל זיך קערן און ווענדן. גוטע פֿרײַנד האָבן זיי אַפֿילו אַ ביסל אונטערגעהאָלפֿן, אָבער עס איז שוין זיי ניט מעגלעך געווען דעם געשעפֿט ווידער הערצושטעלן אַזוי ווי פֿריִער.

5 **לא ארכו הימים.** עס געוווּרט ניט לאַנג און זיי האָבן נעבעך דעם פּלאַץ געמוזט פֿאַרקויפֿן אום צו מאַכן אַ קלײַן קרעמל פֿון גלאָגעוווער סחורה. (ויחיו חיי צער) – און האָבן געלעבט זייער אָרעם. די גרעסטע לײַט פֿון שטאָט האָבן מיט דעם ר׳ צדוק זייער רחמנות געהאַט. אָבער דאָך האָבן זיי ניט געוווּסט מיט וואָס מען זאָל אים קענען העלפֿן. זיי וואָלטן אים מאַכן פֿאַר אַ נאמן אין דער שטאָט. אָבער דער פּרעזידענט פֿון די שטאָט האָט עס ניט צוגעלאָזן, ווײַל דער ר׳ צדוק איז געווען אַ גרויסער בעל־חובֿ, און די געזעצע איז, אַז מען זאָל ניט אָנטרויען קהלס געלט אַזוי אַ מענטשן, ווער עס האָט שוין אַ מאָל באַנקראָטירט.

6 **ויהי כאשר קצרה נפשם בעמל האיש ההוא.** און עס וואַר, אַז די גרויסע לײַט פֿון שטאָט האָבן ניט געקענט מער דערטראָגן דעם צער פֿון דיזעם געפֿאַלענעם עושר, דען וואָס אַ טאָג איז ער געוואָרן אָרעמער און אָרעמער.

7 **וַיִּוָּעֲצוּ יחדיו.** איז בײַ זיי געבליבן, אַז מען זאָל מאַכן אַ כּתבֿ און אַלע גרויסע לײַט און דער רבֿ זאָלן זיך אונטערחתמענען, אַז דער ר׳ צדוק איז אַן אָדם חשובֿ און אַ ירא־אלוהים באמת. בכן זאָל מען זען אים אונטערצוהעלפֿן בכל עיר ועיר. דעם כּתבֿ זאָל מען געבן דעם ר׳ צדוק און ער זאָל מיט אים אַרומפֿאָרן אין דער וועלט. דען זיי האָבן קלאָר געוווּסט, אַז אַזוי אַ כּתבֿ, וואָס עס ווען זײַן אויף אים געחתמעט די גרויסע לײַט פֿון ניקעלסבורג און דער רבֿ, ווערט אין דער וועלט זייער וויכטיק זײַן און ער ווערט בוודאי מאַכן אַ סך געלט.

8 **ויעשו כאשר יעצו.** און זיי האָבן אַזוי געטאָן ווי זיי האָבן זיך מייעץ געווען. זיי האָבן אָפּגעשריבן דעם כּתבֿ און האָבן זיך אונטערגעשריבן. עס האָט מער ניט געפֿעלט נאָר דעם רבֿס חתימה און ווײַטער ניט.

9 **בימים ההם.** אין דיזע צײַטן איז געווען אַ רבֿ אין ניקעלסבורג דער גרויסער ר׳ שמעלקע. דיזער מאַן וואַר אַ גרויסער למדן, וואָס האָט ניט געהאַט זײַן גלײַכן אין זײַן דור. און ווי זײַנע לומדות איז געווען גרויס, אַזוי איז געווען גרויס אויך זײַנע חסידות און זײַן חכמה אין וועלטזאַכן. און זײַן עצה און זײַן וואָרט איז געווען זייער טײַער און וויכטיק, אַזוי בײַ ייִדן און אַזוי בײַ קריסטן. און ער וואַר געאַכטעט אין דער וועלט ווי אַ געטלעכער מאַן. צײַט זײַן לעבן האָט ער ניט געגעבן קיין הסכּמה אויף אַ ספֿר און קיין מאָל האָט ער ניט געגעבן אַ כּתבֿ אַ געפֿאַלענעם מענטשן, וואָס פֿאָרט אַרום אין דער וועלט צו קלײַבן נדבֿות, ווי פֿאַר צײַטן פֿלעגט זײַן די מאָדע בײַ אונדז ייִדן.

10 **ולכן לא אבה לחתום.** און דאַהער האָט דער ר׳ שמעלקע ניט געוואָלט זיך חתמענען אויך אויף דיזן כּתבֿ. האָט עס די שטאָטלײַט זייער פֿאַרדראָסן אויף אים און האָבן אים געזאָגט: ׳רבי, איר קענט דיזן מענטשן ניט גלײַכן מיט אַנדערע שלעפּערס. איר קענט דאָך אים, אַז ער איז אַן איש־ישר ויירא־אלהים. אונדזער שטאָט האָט פֿון אים זייער פֿיל מקבל טובֿה געווען. און ווײַל מיר ווייסן ווי פֿיל אײַער חתימה וועט אים אין דער וועלט העלפֿן, זענט איר מחויבֿ מעבֿיר צו זײַן אויף אײַער מידה און מוזט זיך אונטערחתמענען אויף דעם כּתבֿ׳.

11 **ולא אבה הרב.** און דער רבֿ האָט דאָך ניט געוואָלט זיך חתמענען ביז וואַנען עס איז צו אים געקומען דער ר׳ צדוק אַליין און זײַן ווײַב און האָבן פֿאַר אים ביטערלעך געוויינט, און האָבן אים געבעטן רחמים, אַז ער זאָל זיך איבער זיי מרחם זײַן און אויף זייערע קליינע קינדער און זאָל אונטערשרײַבן דעם כּתבֿ.

12 **ויהמו מעיו עליהם.** און ער האָט זיך איבער זיי דערבאַרעמט. ער האָט ניט געקענט אויסהאַלטן, אַז דער ר׳ צדוק און זײַן ווײַב זאָלן פֿאַר אים שטיין און וויינען. ער האָט דעם כּתבֿ אונטערגעשריבן און האָט זיי אויך געזאָגט: ׳הערט, מײַן טײַערער ר׳ צדוק, איך טו אײַך דערמיט גאָר קיין טובֿה. עס איז אַפֿילו אמת, אַז איר וועט מאַכן אַ פֿולע געלט. אָבער נאָך האָב איך ניט געזען וועלכער עס האָט דעם בעטלברויט פֿאַרזוכט, אַז ער זאָל זיך דערפֿון קענען אָפּרײַסן. איך האָב געלעזן, אַז מען וויל מײַז פֿאַרטרײַבן פֿון אַ שטוב, זאָל מען כאַפּן עטלעכע מײַז און מען זאָל [זיי] אײַנשפּאַרן אין אַן אײַזערנע קלעטקע, און מען זאָל זיי אַזוי לאַנג [לאָזן] הונגערן, ביז איינע עסט אויף די אַנדערע. און דערנאָך, אַז מען לאָזט אַוועק די לעצטע, עסט זי קיין אַנדער זאַך, נאָר ווי מײַז. דאָס זעלבע איז מיט דעם מענטש, וועלכער נאָר איין מאָל דאָס בעטלברויט פֿאַרזוכט האָט – ער וועט שוין ניט זוכן קיין אַנדערע פּרנסה. עס וועט אים ניט שמעקן קיין געשעפֿט אין דער וועלט, נאָר בעטלען. מײַן עצה וואָלט געווען בעסער די שלעכטע צײַט איבערצוּוואַרטן. מיט דער צײַט ענדערט זיך אַלץ׳. אָבער וואָס העלפֿט עס? דער ר׳ צדוק האָט דעם כּתבֿ צוגענומען און האָט זיך אָפּגעזעגנט מיט דעם רבֿ, און איז אין אַ פּאָר טעג [אַרום] אַוועקגעפֿאָרן.

13 **ובכל המקומות אשר עבר.** און אין אַלע ערטער ווו ער איז נאָר געפֿאָרן און האָט געוויזן דעם כּתבֿ פֿון ר׳ שמעלקען האָט ער מאסף ממון געווען און האָט אײַנגענומען גרויס כּבֿוד. דען די וועלט האָט נאָך ניט זוכה געווען פֿון ר׳ שמעלקען אַ צורת־אות. מען האָט דעם ר׳ צדוק פֿאַרגעטערט. מען האָט אים אום און אום אײַנגעלאַדן און מען האָט געגעבן נדבֿות צו דרײַסיק און פֿערציק טאָלער. עס האָט ניט געדויערט איין יאָר און ער האָט שוין צוזאַמענגעקליבן אַן ערך פֿון צוויי טויזנט טאָלער [און] האָט געהאַט שוין בדעה זיך אומצוקערן אַהיים. נאָר ווײַל ער איז געווען פֿון ניקעלסבורג ווײַט שוין אַן ערך פֿון הונדערט און פֿופֿציק מײַלן, איז בײַ אים געבליבן, אַז ער זאָל מאַכן זײַן צוריקוועגס דורך אַנדערע מקומות, כּדי ער זאָל קענען צוריקפֿאָרנדיק גאָר פֿון דאָס נײַ(ע) געלט מאַכן. און ער האָט טאַקע אַזוי געטאָן. ער האָט צוריקפֿאָרנדיק געמאַכט גענוי אַזוי פֿיל געלט ווי אַהערפֿאָרנדיק, און האָט בײַ זיך געדענקט, אַז ער וועט

קומען אַהיים וועט ער מאַכן אַ גוטן געשעפֿט און וועט אם־ירצה־השם דעם רבֿ ווײַזן, אַז עס קען ווערן אַ סוחר אויך פֿון אַ מענטש וואָס האָט שוין געבעטלט.

14 **ויהי בהיותו בדרך.** און עס וואַר אַז ער איז געוועזן אין וועג אַן ערך פֿון פֿופֿציק מײַלן פֿון דער היים, האָט ער זיך אָנגעטראָפֿן אין אַ קרעטשמע מיט אַ בעל־דרשער. דיזער מאַן וואַר פֿיל קליגער ווי פֿרימער. ער האָט שוין פֿון דעם ר׳ צדוק און זײַן כּתבֿ געהערט און האָט אים זייער מקנא געווען. נאָר יעצט, ווי ער האָט זיך דאָ מיט אים פֿונאַנדערגערעדט און דער ר׳ צדוק האָט אים דערציילט, אַז ער פֿאָרט צוריק אַהיים מיט אַ סך געלט, האָט צו אים געזאָגט דער בעל־דרשער:׳אַז עס איז יאָ אַזוי, פֿאַרקויפֿט מיר דעם כּתבֿ, איך גיב אײַך פֿאַר אים הונדערט דוקאַטן און פֿאָרט אײַך לשלום אַהיים. וואָס אַרט אײַך? איך וועל מיר פֿאָרן מיט דעם כּתבֿ אין אַנדערע לענדער און וועל עפּעס פֿאַר זיך אויך פֿאַרזאָרגן. איר מעגט זיכער זײַן, אַז קיינער וועט פֿון דעם האַנדל ניט וויסן. און פֿאַר דעם רבֿ זאָלט איר זאָגן, אַז איר האָט דעם כּתבֿ פֿאַרלוירן, אָדער ער איז נאָך בײַ אײַך׳.

15 **ויטבו דברי הדרשן.** און עס זענען געפֿאָלן די רייד פֿון דעם דרשן דעם ר׳ צדוק און ער האָט אים פֿאַרקויפֿט דעם כּתבֿ פֿאַר פֿיר הונדערט טאָלער. און דער בעל־דרשער האָט נאָך דערצו געמאַכט אַ שאַרפֿע סעודה. זיי האָבן געגעסן און האָבן געטרונקען און זענען ביידע פֿריילעך געוועזן. און אויף מאָרגן זענען זיי זיך פֿונאַנדערגעפֿאָרן. דער ר׳ צדוק איז געפֿאָרן אַהיים און דער בעל־דרשער האָט פֿאַררײַזט קיין אַמסטערדאַם מיט דעם כּתבֿ און האָט דאָרטן געמאַכט גאָר די געלט. און פֿון דאָרטן איז ער אַוועק קיין לאָנדאָן און פֿון לאָנדאָן איז ער געפֿאָרן קיין פֿראַנקרײַך. און ווו ער איז נאָר געקומען האָט ער מאסף געווען צען מאָל מער ווי דער ר׳ צדוק, דען ער איז געווען אַ בעטלער פֿון זײַן יוגנט אָן און ער האָט פֿאַרשטאַנען דעם קונץ ווי זיך בײַ יעדערן געפֿעליק צו מאַכן, אַ מאָל מיט חניפֿה און אַ מאָל מיט אַ יראת־שמיים־פּנימל. ובפֿרט אַצינד, ווי ער האָט דאָ געהאַט דעם כּתבֿ פֿון דעם רבֿ ר׳ שמעלקע. אויך איז ער געווען זייער אַ שיינער דרשן און אַ גוטער מוכיח. ער האָט זיך באַרימט, אַז דער חסיד ר׳ שמעלקע האָט אים געשיקט די וועלט אַ ביסל פֿרימער צו מאַכן. אום און אום, ווו ער איז נאָר געקומען, האָט ער זיך געלאָזט רופֿן ר׳ צדוק דער מוכיח פֿון ניקעלסבורג. און האָט אין אַ צײַט פֿון אַ יאָר צוויי צוזאַמענגעמאַכט אַ טאָלער פֿינף טויזנט, אָבער ער האָט ניט זוכה געווען, אַז ער זאָל פֿון זיי אַ הנאה האָבן. דען ווי ער איז געקומען אין אַ קליין שטעטל אין פֿראַנקרײַך, וואָס מען רופֿט זי נאָמור, איז ער דאָרטן פּלוצלינג זייער קראַנק געוואָרן און איז אין דעם זעלבן טאָג געשטאָרבן אָן ווידוי, דען ער האָט זיך גאָר ניט געריכט דערויף. די ביסל ייִדן, וואָס האָבן דאָרטן געוווינט, האָבן זיך אַרום אים מתעסק געווען ווי עס איז דער מנהג־ ישׂראל. דער רבֿ פֿון דעם שטעטל האָט אים מספּיד געווען, און נאָך דער קבֿורה האָט דער רבֿ מיט דעם פּרעזידענט פֿון דעם מקום איבערגעזען וואָס עס איז פֿון אים געבליבן. [ווען] זיי האָבן איבערגעזען זײַנע כּתבֿים, האָבן זיי

געפֿונען דעם כּתבֿ פֿון ניקעלסבורגער רבֿ. האָבן זיי פֿון אים געזען, אַז מען רופֿט אים ר׳ צדוק ב״ר אַבֿרהם פֿון ניקעלסבורג.

16 **וימהרו ויכתבו.** און זיי אײַלן און שרײַבן צו דעם ר׳ שמעלקען און האָבן אים אויך אָפּגעשיקט דעם כּתבֿ. זיי האָבן מודיע געווען, אַז דער ר׳ צדוק איז בײַ זיי געשטאָרבן און האָט געלאָזן אַ קאַפּיטאַל פֿון אַ טאָלער פֿינעף טויזנט, חוץ קליידער און אַ גוטן זייגער. בכן, זאָלן קומען זײַנע יורשים און זאָלן עס אָפּנעמען.

17 **ויהי כבוא המכתב אל עיר ניקלסבורג.** און עס וואַר אַלס דער בריוו איז געקומען קיין ניקעלסבורג צו דעם רבֿ, האָט ער געשיקט נאָך דעם ר׳ צדוקס ווײַב און האָט איר אָנגעזאָגט, אַז איר מאַן איז געשטאָרבן אין דעם שטעטל נאָמור, וואָס אין פֿראַנקרײַך, און האָט איבערגעלאָזט אַ גרויסן קאַפּיטאַל. בכן זאָל זי גאָר קיין שהיות מאַכן און זאָל אַהין פֿאָרן מיט איר איינציקן זון, אַ בחור פֿון זעכצן יאָר, אָפּצונעמען די ירושה.

18 **ויתן לה מכתב.** אויך האָט ער איר געגעבן אַ בריוו, אויף וועלכן עס האָבן זיך געחתמעט די גרויסע לײַט פֿון ניקעלסבורג און ער אַליין אויך, אַז זי איז די אַלמנה פֿון דעם ר׳ צדוק און דער בחור איז דער זון, און מען זאָל זיי אָפּגעבן די ירושה. און דעם ר׳ צדוקס ווײַב איז געקומען קיין נאָמור און האָט אָפּגענומען די ירושה אין גאַנצן און האָט זיך אומגעקערט צוריק קיין ניקעלסבורג און האָט אָנגעהויבן צו פֿירן איר אַלטע געשעפֿט מיט גרויס הצלחה. האָט אָנגעטאָן קלאָג און האָט געטרויערט נאָך אירן מאַן אַ גאַנץ יאָר, דען זי האָט אים זייער ליב געהאַט.

נון וועלן מיר לאָזן דאָ די אַלמנה בײַ אירע געשעפֿטן און מיר וועלן דערציילן וואָס עס איז געוואָרן מיט דעם ר׳ צדוק אַליין.

19 **אונדזער ר׳ צדוק,** ווי ער איז אָפּגעפֿאָרן פֿון דער קרעטשמע, ווו ער האָט געגעבטיקט מיט דעם בעל־דרשער, וואָס ער האָט אים פֿאַרקויפֿט דעם כּתבֿ, אַ מײַל צען, זענען אים איבערגעפֿאַלן גזלנים און האָבן בײַ אים אַוועקגענומען אַלץ וואָס ער האָט נאָר בײַ זיך געהאַט. ער איז פֿון זיי נמלט געוואָרן קוים אַ לעבעדיקער. ער האָט זיך באַהאַלטן אונטער אַ שטיין אויף דעם גאָסטינעץ. ביז עס זענען אָנגעפֿאָרן מענטשן, האָבן זיי אים מיטגענומען אין אַ קליין שטעטל. איז ער דאָרטן געזעסן עטלעכע טעג, ביז ער האָט צוזאַמענגעבעטלט אַ פּאָר טאָלער און האָט זיך אַוועקגעשלעפּט ווײַטער צו פֿוס. אָבער ניט קיין ניקעלסבורג, דען ער האָט זיך געשעמט צו קומען אַהיים אָן אַ גראָשן געלט און אָן דעם כּתבֿ. ער האָט פֿאַרשטאַנען, אַז גאָט האָט עס אים געשטראָפֿט פֿאַר דעם, וואָס ער האָט פֿאַרקויפֿט דעם כּתבֿ. ער האָט גענוג דערויף חרטה געהאַט, אָבער עס איז שוין [געווען] צו שפּעט. ער האָט זיך אַוועקגעשלעפּט קיין ליטע און פּוילן און האָט זיך געוואַלגערט איבער פֿרעמדע טישן איניקע יאָר און האָט זיך צוגעלאָזן אַ ביסל צום טרונק און האָט זיך גאָר אין גאַנצן פֿאַרגעסן אָן דער היים. בײַ אים איז שוין געווען אַ קרן אַ גוטע אָנבײַסן [און] אַ שנאַפּס. ער פֿלעגט

זיך שוין אײַנגעפּינען אויף חתונות און בריתן, און האָט זיך אויסגעלערנט צו בעטלען גלײַך ווי ער וואָלט אין דעם געבאָרן געוואָרן.

20 **ויהי מעיר לעיר.** און ער האָט זיך געשלעפּט פֿון שטאָט צו שטאָט, און האָט גאָר ניט געקוקט אויף קיין תּכלית. ביז וואַנען ער איז געקומען קיין ווילנע, די גרעסטע שטאָט פֿון ליטע, האָט ער זיך דערקענט מיט איינעם פֿון ניקעלסבורג, וואָס האָט דאָרטן געוווינט שוין אַ יאָר צען. און דיזער מאַן איז געווען זייער רײַך און פֿרום. ער האָט זיך זייער פֿאַרווּנדערט איבער דיזן ר׳ צדוק, דען ער האָט אים געקאָנט אַז ער איז נאָך געווען אַן עושר און אַ מענטש מיט אַ שיינעם כאַראַקטער און איז געווען אַן ערלעכער סוחר. דער ר׳ צדוק איז אַצינד געקומען צו אים אין שטוב בעטן אַ נדבֿה, ווי דער שטייגער איז פֿון די שנאָרער. דער ניקעלסבורגער האָט אים געגעבן אַ גילדן און האָט אים אויך געבעטן זיצן און האָט אים געזאָגט: ׳מײַן בעסטער ייִד, מיר דאַכט זיך, אַז איר זענט ר׳ צדוק דער געוואַנט־קרעמער פֿון ניקעלסבורג׳. ׳אַזוי איז עס׳. – האָט אים אָפּגעענטפֿערט ר׳ צדוק – ׳איך בין אַ נשׂרף געוואָרן, דער נויט קען דעם מענטשן צו אַלץ ברענגען׳. דער ניקעלסבורגער האָט זיך באַגאָסן מיט טרערן דאָס הערנדיק און האָט אַזוי געזאָגט:׳עס ווּנדערט מיר זייער אויף מײַן געבורטסשטאָט, אַז זי זאָל פֿאַרלאָזן אַזוי אַ מענטש ווי איר זענט. גענוג מיר קרענקט עס זייער און זייער. איר זאָלט שוין פֿון מײַן שטוב ניט אַרויסגיין, איך וועל אײַך שיין באַקליידן און וועל אײַך געבן פֿופֿציק טאָלער אויף דער הוצאה אויך אייניקע רעקאָמענדאַציאָנען, און איר זאָלט פֿאָרן אַהיים. איר זעט דאָך שוין, אַז מיט בעטלברויט קומט מען די וועלט ניט דורך און דאָס איז קיין תּכלית ניט פֿאַר אײַך׳. דער ניקעלסבורגער האָט אים בײַ זיך געהאַלטן אַ פּאָר וואָכן. ער האָט אים באַקליידט און דערנאָך האָט ער אים אָפּגעשיקט גלײַך קיין ניקעלסבורג מיט זײַנעם אַ משולח, וואָס ער פֿלעגט צושיקן אַלע יאָרן קיין לײַפּציג.

21 **ויסע ר׳ צדוק לביתו.** און דער ר׳ צדוק איז שוין איבער נײַס געפֿאָרן אַהיים און איז געקומען בשלום אום ראש־חודש ניסן קיין ניקעלסבורג. ער איז אָבער ניט גלײַך פֿאַרפֿאָרן צו זײַן ווײַב. ער האָט אַפֿילו נאָך ניט געפֿרעגט וואָס זי מאַכט, דען אין דעם זעלביקן טאָג און אין דער זעלבן שטונדע, וואָס ער איז געקומען אין שטאָט, האָט ער דערהערט, אַז עס איז אַ ברית בײַ אַ גרויסן נגיד, וואָס מען האָט אים גערופֿן ר׳ לוי הורוויץ. האָט ער בײַ זיך געטראַכט, איידער וואָס עס וועט זײַן – דערווײַל לאָם איך האָבן אַ גוטן אָנבײַסן. איז ער זיך אַוועקגעגאַנגען אויף דעם ברית. עס איז שוין געווען פֿאַר נאַכט און קיינער האָט אים ניט דערקענט און (ער) האָט זיך אַרײַנגעזעצט צווישן אַלע פֿרעמדע אָרעמע־לײַט און האָט מיטגעשפּײַזט מיט דעם גרעסטן אַפּעטיט ווי אַ בעטלער קאָן נאָר האָבן. נון וועלן מיר דערציילן וואָס עס איז געוואָרן מיט זײַן ווײַב און אים וועלן מיר דאָ לאָזן אויף איין ווײַלע זיצן.

22 **בימים ההם.** אין דיזע צײַטן איז געוואָרן אַן אַלמן איינער פֿון די ניקעלסבורגער גבֿירים. דאָס איז דער ר׳ לוי הורוויץ. ער איז אויך געווען אַ

געוואַנט־הענדלער און האָט נאָך געהאַט לבֿד זה זייער פֿיל געשעפֿטן. און דאַהער, אַז עס איז בײַ אים די ווײַב געשטאָרבן, האָט מען אָנגעהויבן אים צו שדכנען די ווײַב פֿון ר׳ צדוק. ער האָט זיך ניט געלאָזט לאַנג רעדן, דען זי איז אים געווען זייער געפֿעלן. זי איז געווען אַן אשת־חיל און שיין און אויך אַ מיוחסת און איז געווען איצונד אויך גוט אין שטאַנד און האָט געהאַלטן אין פֿירונג. קורץ אום, ער האָט איר גענומען פֿאַר אַ ווײַב און האָט מיט איר פֿאַרלעבט אַ יאָר זייער גליקלעך, און אַצינד האָט זי אים געבאָרן אַ זון, אויף וועלכן ברית דער ר׳ צדוק זיצט דאָ און עסט. דער עולם וואַר דאָ זייער פֿריילעך. דען דער הורוויץ איז געווען ביז אַהער אַ חשוך־בנים. מען האָט דערלאַנגט צום טיש גענוג משקה, און דער רבֿ האָט דאָרטן געזאָגט פֿיל תּורה און דער חזן האָט געזונגען.

23 **ויהי אחר המזון.** און עס וואַר נאָך דעם ווי דער עולם האָט אָפּגעגעסן און האָט אָפּגעטרונקען, איז אַרויסגעגאַנגען די קימפּעטאָרין אַליין מיט אַ גרויסן זאַק קליינגעלט אום צו טיילן צדקה די אָרעמע־לײַט, וואָס זענען געזעסן אין פֿאָדערשטוב. עס איז שוין געווען רעכט נאַכט, עס האָבן געברענט זייער פֿיל ליכט. זי האָט יעדערן געגעבן נאָך זײַן ערך נאָך, ביז זי איז צוגעקומען צו דעם ר׳ צדוק, איר מאַן. ווי ער האָט איר דערזען, האָט ער אַראָפּגערוקט די היטל איבער דעם פּנים און האָט פֿאַרבראָכן די הענט. ער האָט זיך געשווינד אויפֿגעכאַפּט און האָט געוואָלט אַנטלויפֿן. אָבער דער משרת האָט אים צוגעהאַלטן. די ווײַב האָט געמיינט, אַז זי האָט אים באַליידיקט מיט אַ קליינע נדבֿה; זי האָט אים געגעבן אַ גרעסערע. ער אָבער רײַסט זיך פֿאָרט, ביז דער משרת האָט אים אַראָפּגעכאַפּט די היטל. דאָ האָט זי אים שוין דערקענט. און ווײַל זי האָט געמיינט, אַז ער איז געשטאָרבן, האָט זי געגלייבט אַז ער איז געקומען פֿון יענער וועלט. זי איז געבליבן אין חלשות און עס איז געוואָרן אַ גרויסער ליאַרעם און אַ גרויסע מישענינע. מען האָט דעם ר׳ צדוק אָנגענומען, און ער האָט זיך מודה געווען, אַז ער האָט דעם כּתבֿ פֿאַרקויפֿט. מען האָט די פֿרוי קוים אָפּגעמינטערט, אָבער זי האָט ניט לאַנג געלעבט נאָך דער מעשה פֿון שרעק און ביוש. און דעם ר׳ צדוק האָט מען מגרש געווען פֿון שטאָט. און דער רבֿ האָט געשטראָפֿט די נכבדים פֿאַר וואָס זיי האָבן אים מעבֿיר געווען על דעתּו און האָט געהייסן די זאַך פֿאַרשרײַבן אין פּנקס פֿון ניקעלסבורג.

ענדע

LIT 5507

ר׳ שמאיע

דער

גוט יום טוב ביטטער

דאס איזט איינע זייער שיינע בעשרייבונג, פון ר׳ שמאיע אליטער, גוט יום טוב ביטער, וואס ער האט צו קיין זאך שבעולם ניט גיטויגט, נור צו גוט יום טוב ביטען. אונד וואס פון אים וואקסט עס ביי אונז אין לינאווע דער שפריכווארט וואס מען זאגט אויף איינעם וואס נור בעשעפטיגט איז דאס ער איזט פארשמאיעט ווייל דיזער שמאיע וואר צום גוט יום טוב ביטען זייער פערשמייעט דאס הייסט זייער בעשעפטיגט.

ווארשא

Рабъ Шмаiя деръ Гутъ Iомьтовъ битеръ
т. е.
Поздравляющiй Праздникомъ.
Варшава, 1860. въ Типографiи А. Вомберга

1

אין דיזען ערשטען קאפיטעל ווערט גירעט ווערדין עטוואס איבער היא (קריטיק) דאס הייסט צו וואס נוצט די בעשרייבונג פון דיא שלעכטע זיטען וואס עס האבן אין זיך די פערדארבענע מענטשען אונד צו איזט דאס רעכט אזו צו טאן מן התורה אונד צו איזט דס אצונד אויך ערלויבט פון די רעגירונג.

הבדל גדול ורב המרחק בין המבקר והמוצא דבה יאמר אחד החכמים) עס איז אזו אגרויסר אונטער שייד צווישען דעם קריטיקער דאס הייסט צו ווייזען דעם מענטשען וואס בעשרייבט די געשיכטע אונד די זיטען איינעם שעדליכען מענטשען אונד צו ווייזען איינעם שעדליכען מענטשען וואס רעט נור שלעכטעס פון לייטען אזו ווי עס איזט איין אונטערשייד צו ווייזען איין חונף אונד צו ווייזען איינעם מענטש וואס דער ציילט וואהרע מעלות פון איינעם דעם אנדערען. (המוצא דבה) דער בעריידער מאכט מיט זיינע צונגע איינע טיפע וואונדע

דעם

דעם אנדערין אין הערצין ווי איין מערדער וואס
וויל נור טייטען. אונד דיזע קריטיקער פערווינדעט
ווי איין (ארצט) דאס הייסט ווי איין דאקטער
וואס מאכט איינע אפעראציע אדער ער צאפט
אפ בלוט אום דעם קראנקען געזונט צו מאכען
אדער נאך בעסר צו זאגן ווי יענע פראפעסארן
וואס צו שניידען איינען טויטען קערפער אום צו
פערשטיין פון וועלכן פעלער ער איז געשטארבן
אונד דאדורך וועלען זייא שוין קענען קורירען
איינען אנדערען. אונד רעטירען אזעלכי וועלכי
נאך צו רעטירען מעגליך איזט. זייא בעשרייבען
וואס עס הט אים געשאדעט אונד דער צווייטער
היטעט זיך שוין. דען דער (קריטיקער) וואס
בעשרייבט די געשיכטע פון איינען בייזען מענשן
מיינט אויך דאביי ניכט דיזען פערדארבענען
צו רעטען וואס מען רופט אים אין טייץ מיט דעם
נאמען (מוראלעשטויט) דאס הייסט וועלכער
עס איזט שוין מיט זיינע ערליכקייט פאר ביי.
ניין ער מיינט נור דאמיט מזהיר צו זיין דעם דער
וואס האט נאך אין זיך איין פונק מענשליכקייט
אונד איין עהרענגפיל. אונד וואס איין קריטעשע
בעשרייבונג

בעשרייבונג ווירקט אויף דעם מענשענס הערצין
דאס קענען ניט ווערקען צעהען מוסר ספרים.
וויל קיינעם ווילט זיך דאך ניט דס ער זאל זיין
געמיינט אונטער דיזע לעכערליכע געשיכטע.
קיינע שטיפמוטער וואס זיא איזט נור ניט
(מוראלעשטויט) דאס הייסט וואס זיא האט נאך
אין זיך איין עהרענגעפיל וועט דאך ניט וועלען
דאס מען זאל איר רופען מיט דעם שרעקליכען
נאמען (גליקע די שטיפמוטער) אונד יעדער וואס
וויל נאך גילטען פאר א מענשן אונד גירעכענט
זיין פאר איין בראווען מאן וועט זיך שוין אין
אכט נעמען דאס מען זאל אים ניט רופען מיט
דעם לעכערליכען נאמען יעקעלע נאלדשלענגער
אדער אזו נאר מיט דעם צו נעמענס (ר' שמאיע
גוט יום טוב ביטער). (שלמה המלך עליו
השלום אבי החכמים) שלמה המלך ע"ה דער
גערימטער פון אלע חכמים האט בעמערקט די
גרויסע קראפט פון (קריטיק) דאס הייסט וויא
וויט עס ווירקט אויף דעם מענשענס הערץ דיא
בעשרייבונג פון שלעכטע זיטען אויף דיא
לעכערליכטע ארט האט ער זיך דאמיט זייער
פיל

פיל בעדינם וויא מיר געפינען אין (ספר משלי קאפיטעל ז) ער האט דארט געשריבען דיא זאכען פון איינער אוים געלאסענע [illegible] אין העכסטען גראד אונד עס איזט אים ניט גענוג געוועזען דיא גרויסע אזהרות וואס עס שטייען דאריבער געשריבען אין אונזער היילינגע תורה. ווייל דיא קריטיק ווירקט מער וויא דיא (מוראל) דס הייסט דר מוסר אונד דר עונש. דאהער אחי ועמי מיינע ליבע ברידער אונד מיינע זייער געליבטע נאציאן. נעמט אויף מיט וואול געפאלען אלע דיזע ערציילונגען. דען זייא זענן געשריבען נור צו איערעם הייל אונד גליק כזה וכזה, אונד רעכענט עס ניט נור פאר איין שפאס דאס איזט נור איין איבער צוקירצטער מוראל אדער מוסר:

2

פון דעם ר' שמעיא גוט יום טוב

בימער אן קומען קיין לינאווע.

(עיר עדינה וקריה נאמנה לינאווע מעולם)

איינע

איינע אידעלע אונד איין ערליכע שטאט וואר לינאווע פון איביג אן. אירע מענשען זייען פון [illegible] גוט הערציג. שטיל אונד פרידליך אויך. ווארען זייא זייער שיין געוואקסען. אונד גענייגט צו דער בילדונג פיל מער אלס אנדערע שטעט פון סוריא לאנד. אונד העטען ניט צו געקומען צו איר אלע ווילע שלעפערס אונד בעטלער אונד אויך אבערגלויבישע מענשען פון אנדערע שטעט וואלט זיא שוין געקאנט רעכט אום געבילדעט זיין אונד לעבן אפילע גליקליכער וויא יעצט. אירע צדקות אבער. אונד אירע גוטמיטהעקייט ציהעט אן צו זיך טויזענטער שנארעהס אונד ליידיג גייער וואס פערשטייען זייער גוט זיך צו פערקריכען אין דיא פאלבען פון דער (רעליגיאן) דאס הייסט אין וויבעגעס פון פרומקייט וויא דיא (אונגעציפר) דאס הייסט דיא אונריינליכקייט צו ווישען דיא פאלבען איינעם העמדעס אונד גענערען זיך פון דעם שוויים אונד בלוט איינעם אנדערען. עס פאר שטייט זיך שוין פון זעלבסט דאס יעדער פון זייא ברענגט מיט זיך זיינע דומהייט אונד פאלשהייט

אונד

רב שמאַיע אַליטער, דער גוט־יום־טוב־ביטער*)

1

ר׳ שמאַיע גוט־יום־טוב־ביטער קומט אָן קיין לינאָווע**)

אַ וואַסילישקער פור, וואָס איז געווען פול מיט אייער, האָט אַריינגעפירט קיין לינאָווע אַ בעל תפילה מיט אַ זינגערל. דער זינגערל — דאָס איז געווען ר׳ שמאַיע אַליטער, דער גוט־יום־טוב־ביטער.

אַזוינע טראַנספּאָרטן קומען גאַנץ אָפט קיין לינאָווע. אויף יעדער וואַסילישקער אָדער איישישקער פור אייער, וואָס קומט אָן אין שטאָט, זיצט אַ ייד אַ בעל־תפילה, אַ זינגערל, אַ דינסטמיידל... דער וואָגן אייער מיט די מענטשן, וואָס זיצן אויף אים, האָבן דעם אייגענעם סוף, וואָס די וועגן טיטון, וועלכע קומען אָן קיין לינאָווע פון פּאָליעסיע. דעם טיטון קויפן אָפּ די טאַבאַק־הענדלער, די אָקסן, וואָס זיינען

*) ערשטע אויסגאַבע — 1860. אונדזער נוסח איז לויט דער צווייטער, פאַר־קירצטער, אויסגאַבע פון 1873.

**) לינאָווע — ווילנע.

אונד פער דארבען אונזער לינאָווע גאר אן איין שיעור . איינער פון דיזע אונגערופענע געסטע וואס האט זיך געמאכט אשם אין לינאווע וואר פריהער יעקעלע גאלדשלעגער אונד דער נאך ר׳ שמאיע אליטער דער גוט יום טוב ביטער : ויהי בימי חייציקעל לבדו) אונד עס וואר אין דיא צייטען חייציקעל אליין . האט מען געזעהען וויא איין וואסילעשקער פור וואס וואר פול מיט אייער האט אריין געפירט קיין לינאווע אבעל תפילה מיט אזינגערער . אונד דיזער זינגערעל וואר דאס אונזער ר׳ שמאיע אליטער דער גוט יום טוב ביטער . אונד ז׳ עלכע טראנספארטן געשעהען גאנץ אפט אין אונזער לינאווע . אויף יעדער וואסילשקער אדער אייסעסקער פור אייער וואס קומט אן אין אונזער שטאט זיצט איין יוד איין בעל תפילה , אזוונגעתעל . אדינסט מיידיל . אונד דיזער וואגען אייער מיט דיא מענשען וואס זיצען אויף איס האבען דאס זעלבע ענדע וואס עס האבען דיא וועגען טיטין וואס עס ברענגען דיא וואזיקעס אדער די פינצוקעס פון פאלעסא קיין לינאווע . דיא

אײַנגעשפּאַנט אין די װעגן, קױפן אָפּ די קצבים און די װעגן אַלײן — די רעדערניקעס; צוריק קערט זיך אום נאָר דער װאָזשאַק*). אַזױ איז עס אױך מיט דעם װאָגן אײער: די אײער קױפן אָפּ די מאַרק־װײַבער; דער בעל־תּפֿילה דאַװנט אָפּ ימים נוראים, בלײַבט ער אין לינאָװע אַ מלמד; זײַן זינגערל בלײַבט אַן אָרעם־בחור; די דינסטמײדל װערט אַן אַם און דערנאָך אַ בעל־הכּסניהטע... עס קערט זיך מער ניט אום װי דער פורמאַן אַלײן...

און אַזױ איז אױך שמאַיע דער זינגערל געװאָרן אַן אָרעם־בחור אין דעם זעלביקן קלױז, װאו ער האָט אונטערגעהאַלטן דעם בעל תּפֿילה און װאו ער האָט באַקומען חן בײַ דעם שמש, װאָס אים האָט אױך אַמאָל פֿאַרשלעפּט אַהער אַ װאָגן אײער.

שמאַיע איז געװאָרן אַ מתמיד און דערצו נאָך אַ שטיקל פרומאַק: פלעגט אָפּריכטן מקוה, חצות, פלעגט אױך אָפּט בלעטערן דעם זוהר און האָט אָנגעהױבן צו גילטן ביסלעכװײז פאַר אַ הײליקן: מען האָט אים שױן אָנגעהױבן צו רופן: רב שמאַיע...

2

דער אומגליקלעכער גוט־יום־טוב־ביטער

עס איז דער חוב פון די אָרעמע בחורים, זײ זאָלן בײַ די באַלע־באַטים, װאו זײ עסן טעג און בפֿרט שבתים און ימים־טובים, צודעקן די סוכּה פאַר סוכּות, אײַנפלעכטן דעם הדס, ברענגען דעם אתרוג אין שול צו הקפֿות... נון, פאַרשטײט זיך, אַז אױך אונדזער ר׳ שמאַיע האָט צוגעדעקט די סוכּה בײַ דעם, װאָס ער האָט געגעסן בײַ אים ימים־טובים. דער דאָזיקער ייִד האָט געהאַט אײגענע הײזער, און ער פלעגט מאַכן אַ סוכּה פון זײַן דריטער שטוב; ער פלעגט לאָזן אַראָפּנעמען די שטאָלעװאַניע**) און צודעקן מיט סכך.

ויהי, און עס איז געװען, אַז ר׳ שמאַיע איז געקראָכן אױפן בױדעם צו רעכט מאַכן די סוכּה, האָט ער דערשפּירט, אַז עס ליגן דאָרט עפּל.

*) װאָזשאַק — פירער, פורמאַן.

**) שטאָלעװאַניע — דאַך.

געשמאַקע עפּל, בפֿרט פרעמדע, האָבן װאָס צו זאָגן. אָדם הראשון האָט זיך געלאָזט פאַרפירן דורך דעם עץ הדעת, אַ פּשיטא שױן אונדזער שמאַיע. און ער האָט אָנגעהױבן גאַנץ אָפּט צו באַזוכן דעם בױדעם, יעדן מאָל מיט אַן אַנדער אױסרײד: דאָס — צו פאַרריכטן דעם סכך, דאָס — אַרומצוזען די דעכלעך, דערבײַ פלעגט ער אַרײַנשפּאַצירן אין דעם אַנדערן בױדעם, אָנשטאָפּן די קעשענעס מיט עפּל און שטילערהײט אַראָפּגײן גאַנץ פרידלעך און פרײלעך, און די באַלעבאַטים פלעגן אים נאָך דאַנקען פאַר דער טרחא. אַזױ האָט ער געטאָן עטלעכע מאָל אין די דרײַ פיר טעג, װאָס צװישן יום־כּפּור און סוכּות. נאָר אין דעם ערשטן טאָג סוכּות האָט זיך זײַן גליק געענדיקט. אין דעם דאָזיקן טאָג איז ער אױפגעשטאַנען גאַנץ פרי און געדאַװנט ותיקין: ער האָט געמוזט ברענגען זײַנע באַלעבאַטים צו דער צײַט די אתרוגים, װעלכע ער האָט דערװײַל, ביז װאָס־װען, געגעבן די דינסטמײדן און דינסט־װײַבער, זײ זאָלן בענטשן אתרוג. יעדע באַזונדער האָט אים מכבד געװען דערפאַר מיט אַ שנאַפּס, מיט אַ שטיקל פיש וכדומה, אַזױ אַז אונדזער ר׳ שמאַיע איז געװאָרן גוט פאַרשמאַיעט, ד. ה. פאַרשװעכט, און ער האָט קױם געקאָנט שטײן אױף די פיס. און אַז ער איז אַרױף אױפן בױדעם נאָכן דאַװנען אָנצופּאַקן די קעשענעס מיט עפּל, האָט ער, צוריקגײענדיק, פאַרפעלט די בעלקע און איז דורכגעפאַלן דורכן סכך אין סוכּה אַרײַן. ער איז געפאַלן אױפן טיש, װאָס אַרום אים זײַנען געזעסן חשובֿע לײַט פון שטאָט, װעלכע זײַנען געקומען צום נגיד גוט־יום־טובֿ־ביטן. געפאַלן איז ער ניט גאָר שנעל, אַ קורצע צײַט איז ער געהאַנגען אין דער לופטן, װאָרעם זײַן זשופּעצע האָט זיך געהאַט פאַרטשעפּעט אָן די קרוקעס, װאָס זײַנען געװען אַרײַנגעשלאָגן אין די בעלקעס, — און דער עולם אונטן האָט צײַט געהאַט צו באַ־טראַכטן זײַנע ניט גאָר גאַנצע אונטער־קלײדער... אַרונטערצונעמען אים האָט מען ניט באַװיזן, װאָרעם אין אָנהײב האָט זיך דער עולם דער־שראָקן און דערנאָך האָט מען אָנגעהױבן הױך אױפן קול צו לאַכן, און מען האָט אַזױ געקײַכט, ביז ער איז אַרונטערגעפאַלן אױפן טיש מיט די פלאַשן װײַן און די טאַסן מיט קאָנפעטורן און האָט אַ געשרײ געטאָן: גוט יום־טובֿ!

3

ר׳ שמאַיעס פרוי העניע די הויכשפרעכערקע, וואָס מען האָט זי גערופן פאַר דער חתונה „ארץ־ישראל־מיידל״

ויהי, און עס איז געווען, אַז ער איז אַלט געווען אַ יאָר אַכטצן, האָט מען אים חתונה געמאַכט מיט אַ מיידל, וואָס מען האָט זי דאַמאָלסט גערופן העניע די ארץ־ישראל־מיידל און שפּעטער, נאָך דער חתונה, — העניע די הויכשפרעכערקע.

העניע די ארץ־ישראל־מיידל האָט מען זי גערופן, ווייל איר פאָטער איז מיט איר געפאָרן קיין ארץ־ישראל, נאָר קוים איז ער אָפּגעפאָרן מיט איר אַ מייל זיבן פון לינאָווע, איז ער דאָרט, אין אַ קליין שטעטל, קראַנק געוואָרן און אַוועקגעשטאָרבן, און די מיידל האָט זיך אומגעקערט צוריק קיין לינאָווע מיט אַ זעקל ארץ־ישראל־ערד... שמאַיען האָט מען עס איינגעשאַצט אין נדן, און די ברכה האָט שורה געווען אין דעם זעקל ערד, און עס איז קיין מאָל ניט אויסגעגאַנגען...

שמאַיע און העניע האָבן בײדע געפּאַסט איינער פאַר דעם אַנדערן: ער איז געווען אַ הויכער, מיט אַ קרומען רוקן, געבויגן רעכטס, זי איז אויך געווען אַ הויכע, און אַ קרומע, און געבויגן לינקס; ער, אַז ער פלעגט צושטיין, פלעגט ער אויסזען ווי אַ לעבעדיקער פראַגע־צייכן, זי — ווי אַ קאָטשערע; אַז זיי פלעגן גיין באַזונדער, האָבן זיי אויסגעזען, ווי אויסגעשפּאַנטע זייט־פערד, צוזאַמען — ווי אַן אָדלער מיט צוויי קעפּ... ער פלעגט ריידן הייזעריק אַ ביסל און זי — דאָס גלייכן; זי האָט געהאַט אַ בעלעם אויף דעם רעכטן אויג, ער — אויף דעם לינקן...

נאָך דער חתונה האָט מען איר אַ נאָמען געגעבן „הויכשפרעכערקע״, ווייל זי האָט תמיד געשפּראָכן פון זיך און פון איר מאַן זייער הויך...

זי האָט געוואוסט, וואָס עס טוט זיך ביי יעדערן אין שטוב און ווי יעדערע לעבט מיט איר מאַן. זי איז געווען אַ לעבעדיקער לוח, זי האָט געדענקט, ווען יעדע מיידל האָט חתונה געהאַט, וויפל מאָל זי איז געווען ניט גוט מיט איר מאַן, וויפל מאָל זי האָט זיך געגט,

אין וויפלטן חודש זי איז. זי האָט געוואוסט, וועמעס פערל עס זיינען פאַרזעצט, ווער עס איז באַרעדט, וואו יעדערער וואוינט און וואו ער האָט געוואוינט, קורץ דערפון: זי האָט געוואוסט פון אַלע טויטע און פון אַלע לעבעדיקע, פון יעדער גרויסער זאַך און פון יעדער קליינער זאַך...

די ליבע פון איר מאַן צו איר קאָנען מיר זען פון אַ פּאָר ווערטער, וואָס ער האָט אַמאָל צו איר געזאָגט, ווען זיי זיינען ביידע געקומען צו אַ שטרוימיקן טייך, וואָס איבער אים איז געווען אַ שמאָלע און אַ שוואַכע קלאַדקע. זיי האָבן זיך דאָרט ביידע אָפּגעשטעלט. זאָגט ער צו איר: „גיי דו פריער אַריבער, און אַז איך וועל זען, אַז די קלאַדקע איז גענוג שטאַרק צו טראָגן אויף זיך אַ מענטשן, וועל איך אויך דערנאָך אַריבערגיין״. זאָגט זי: „ביין, דו ביסט אַ מאַנספּאַרשוין, גיי דו פריער אַריבער״. „פאַרשטייסטו מיך״, האָט ער איר אָפּגעענטפערט, „אַז איך וועל גיין און וועל אַריינפאַלן, בלייבסטו אַן עגונה, צייט דו וועסט לעבן. אָבער אַז דו וועסט זיך דערטרינקען, האָט דאָס ניט צו מיר״...

4

ר׳ שמאַיעס פרנסות

...קיין באַשעפעניש אין דער וועלט פאָרט זיך ניט, ביז וואַנען איר שפּייז איז ניט פאַרטיק אין פעלד אָדער אין וואַלד. עס איז פאַראַן אַ געוויסער פויגל, קרייצשנאָבל, פאָרט ער זיך ערשט אין אָנהייב שבט, ווייל דאַן ווערט פאַרטיק זיין נאַרונג — די זוימענקערנער אויף די טענענביימער... נאָר ביי אונדז, יידן, איז פונקט פאַרקערט: מיר האָבן פריער חתונה, האָבן קינדער, דערנאָך ערשט זוכן מיר פון וואַנען צו לעבן, און דערווייל לעבט מען זיך אויפן רעכענונג פון אַן אַנדערן...

איינער פון אָט די דאַרמאָיעדעס*) איז געווען אויך אונדזער ר׳ שמאַיע גוט־יום־טוב־ביטער. פאַר דער חתונה האָט ער געגעסן טעג און נאָך דער חתונה האָט ער אָנגעהויבן עסן חדשים, האַלבע יאָרן און גאַנצע יאָרן, דען ער האָט אָנגעהויבן קנעלן און האָט אויסגערעדט מיט יעדן

*) דאַרמאָיעדעס — די וואָס עסן פרעמדס.

באַלעבאָס, אַז ער זאָל האָבן ביי אים עסן אַ חודש קעסט, און דערנאָך, אַז ער האָט באַקומען אַ שם פון אַ בעל פועל, דאָס הייסט פון אַ מלמד, וואָס קיילט די קינדער און מאַכט זיי פאַר האַלבע משוגעים און גאַנצע טויגעניכסטן, האָט ער שוין באַקומען האַלביאָרוויז קעסט און פלעגט גיין אַהיים נאָר נעכטיקן.

נון, פאַרשטייט זיך, אַז ער איז ניט געווען קיין בעל הוצאה. ער אַליין האָט געגעסן קעסט ביי די באַלעבאַטים; די ווייב האָט געזויגן נגידישע קינדער און זיינע קינדער האָבן געזויגן אַמען פון „צדקה גדולה”. און ווי נאָר אַ ייִנגל זיינער האָט אויפגעהערט זויגן, פלעגט ער אים אַריינגיסן אין מויל אַ לעפל קלויזנער־גריץ, אַזוי אַז זיינס אַ קינד האָט קיין מאָל ניט נהנה געווען פון אַן אייגענעם ביסן עד יום מותו...

פון דער מלמדות פלעגט ער האָבן פינף און פערציק דוקאַטן אַ זמן: פופצן תלמידים — פון יעדן דריי דוקאַטן. ער פלעגט אַפילו אויסריידן, ער זאָל מער ניט האָבן ווי צען תלמידים, פינף, אָבער, האָט ער געהאַט נעלמים. אַ חוץ מלמדות האָט ער געהאַט נאָך כמה וכמה פרנסות:

ער איז געווען אַ שדכן — דערפון פלעגט ער כאַפן אַ קערבל, אַ טרונק בראַנפן געוויס.

ער איז געווען אַ בעל תפילה, פלעגט אויך מתפלל זיין אויף אַ חולה, אויף־זיין אויף אַ וואַכנאַכט.

ער איז געווען אַ מוהל.

ער איז געווען אַן עופות־שוחט; פאַר יום־טוב פלעגט מען אים דינגען אין שחיטה־שטיבל (אין די נעכט פאַר יום טוב קאַרגט מען ניט קיין שנאַפס).

פאַר פסח פלעגט ער איבערזען ווייץ, האָט ער געהאַט דערפון אַ גראָשן און אַ קווערטעלע ביר.

ערב יום־כיפור פלעגט ער שלאָגן מלקות; דערפון האָט ער אויך געהאַט אַ גראָשן מיט אַ שנאַפּס און אַ פירעשקע דערצו.

ער פלעגט שרייבן רשימות*) פאַר מחותנים, יידישע בריוולעך פאַר אַמען, פאַר דינסטן.

*) רשימות פון געסט, וואָס מען דאַרף פאַרבעטן אויף דער שמחה...

אָפט מאָל פלעגט ער זיין אויך אַ טוען... ער איז געווען זייער געניט אין יידישע דינים, דען ער פלעגט זיך שטענדיק משפטן מיט זיינע שכנים און מיט זיינע איידעמס (אַ טאָכטער האָט ער געהאַט נאָר איינע, אָבער איידעמס אַ פולע: דאָ פלעגט ער אָפגטן דעם איידעם און דאָ פלעגט דער איידעם אָפגטן די טאָכטער), ער איז אויך קלאָר געווען אין די דינים פון מזוזות, פון שכר מינקת, פון שם רע און נאָך אַזעלכע גוטע זאַכן... אין דעם טאָג, וואָס ער איז געווען אַ טוען, איז ער שוין ניט געווען פאַרשמאַכט, דען צו וועמען דען געהערט גאָר די ביר און די משקה, אַז ניט צו די טוענים?

ער פלעגט זיין ביי הטבת חלום, ביי התרת נדרים, ביי מצה שמורה אַ משגיח, אַן עדות אויף אַ גט...

אַ חוץ דעם פלעגט ער שטיין אַלע פרייטאָג ביים שולהויף מיט אַ פאַטשיילע צו נעמען נדבות.

5

די פרנסות פון זיין ווייב

זי האָט ניט געשפונען קיין פלאַקס, קיין וואָל, ניט געדרייט קיין רעדל, נאָר געדרייט מיט דער צונג.

זי פלעגט מאַכן דעם מאַן די קנעלונג, פירן כלות אין וואַסער, פאָרן מיט זיי אויפן בית עולם פאַר דער חופה, פונאַנדערטראָגן חלקים פון אַ קימפעטאָרין, ווען זי איז אויפגעשטאַנען פון קימפעט, ברענגען שאלות נשים צו די מורה־הוראהס, מעסטן פעלד, אויף יום כיפור ליכט מאַכן, פאַרשאַפן אַ זויג־הינטל אָפצוזויגן די וואָרצלען פון אַ ערשטלינג אַ רייכער, צוריכטן די ארץ־ישראל־ערד, וואָס זי האָט געבראַכט זעקס מייל פון לינאָווע, שמיני עצרת און שמחת תורה גיין מיט איר מאַן גוט־יום־טוב ביטן, גיסן וואַקס, אויך בליי, פאַרלייגן אַ קאָלטן, פאַרשטיין זיך אויף ווייבערשע זאַכן...

און ווייטער — פלעגט זי איינגעמען נדבות.

6

זיינע פינף היטלען און זיין קאַפּעליוש

...אַמאָל איז, ליבע לעזערין, דיין מוטער געגאַנגען אין אַ לייבל מיט קישקעס, אין פּאַנטאָפל מיט באַשמידטע קאָרקעס, איר קאָפּ איז געווען געגאָלט דורכאויס גלאַט, ווי היינט ביי דער נייער וועלט דער קינבאַק, ער איז אַרומגעוויקלט געווען מיט אַ וואָלענער טוך, ווי דער קאָפּ פון אַ טערק, אויפן האַלדז־איז ביי איר געהאַנגען אַ זשמוט*) פערל אויסגעפּוצט אָדער אַ האַלדזבאַנד פון פערלשטיקלעך און קליינ־פערעלעך, גאָר פון אויבן, ווי אַ סובב, האָט זי געטראָגן אַ ווייסן ליילעך... ווען דו וואָלסט דאָס איצט זען, וואָלסטו זיך געשעמט; אַז מען וואָלט דיך געבייטיקט עס איצט אָנצוטאָן, וואָלסטו געוויינט אַזוי ווי דיין מוטער, בשעת זי האָט עס געדאַרפט אויסטאָן... דו פרייסט זיך, מיין פריינדין, וואָס דו ביסט איצט איראָפּעאיש געקליידט, און איך פריי זיך אויך, דען אונדזער מענלעכער גאַנג איז אויך געווען ווילד: ווייסע זאָקן, שמוציקע שיך, אַ לאַנגע זשופּעצע, אַ דעליע, וואָס איז געווען נאָר אַ שפּילצאַצקע פאַר דעם ווינט, זי האָט ניט געשיצט פון היץ און ניט פאַרשטעלט פאַר אַ שטורעם, די לאַנגע אַרבל זיינען ניט געווען צום אָנטאָן, די פּאָלעס האָבן ניט געטויגט צום איינוויקלען זיך... נאָר לע־כערלעכער פאַר אַלץ זיינען געווען אונדזערע פינף היטלען.

די פינף היטלען — דאָס זיינען געווען:

איינס — די שטריימל. דער ווערך**) איז געווען פון סאַמעט און אונטן איז עס באַלייגט געווען מיט סויבלנע אָגאָנקעס***), און ווייל עס זיינען געווען פיל עקעלעך, וואָס זיינען געדעקט געווען איינע איבער די אַנדערע אַזוי, אַז עס האָט אויסגעזען ווי אַ קליינער שטראָם וואַסער. האָט מען עס גערופן שטריימל... די דאָזיקע היטל איז געווען קודש קדשים, מען האָט זי געטראָגן נאָר אום שבת און יום טוב, פורים צו דער סעודה, אַ חתן אונטער דער חופּה.

*) אַ זשמוט — אַ בינטל.
**) דער ווערך — דער אויסעווייניקסטער שטאָף פון בגד, להיפוך צום אונטערשלאַק.
***) אָגאָנקעס — עקלעך פון סויבל.

די צווייטע היטל איז געווען אַ קיילעכדיקע, פון אַ גוף סויבל... מען פלעגט זי טראָגן חול המועד, ראש חודש, ל״ג בעומר און אויף אַ שמחה; אַ בעל דרשער פלעגט זי טראָגן אויך אין דער וואָכן.

די דריטע היטל איז אויך געווען אַ קיילעכדיקע, אָבער פיל שמעלער און הינטן אויסגעשניטן. מען פלעגט זי רופן האַלבע לבנה, אויך חבד־ניצע, ווייל עס פלעגן זי טראָגן חסידים, קלויזנער און בטלנים.

די פערטע היטל איז געווען אַ קליאַפּאָווע; זי האָט געהאַט דריי קליאַ־פּעס אָדער לאַצן — איינע אַ ברייטע און אַ לאַנגע פאָרנט און צוויי קלענערע — ביי די זייטן. זיי זיינען געווען באַלייגט אָדער מיט סויבל, אָדער מיט עלק, אָדער גאָר מיט פוקס... די דאָזיקע היטל האָבן געטראָגן ס׳רוב בעלי־עגלות, ועגסלייט, באַלעבאַטים, בשעת זיי פלעגן גיין אין מרחץ...

די פינפטע היטל איז געווען די ראַגאָווקע, אָדער די אויערהיטל. פון פאָרנט האָט זי אויסגעזען ווי אַ שטריימל, פון הינטן — ווי אַ קליאַפּאָווע היטל. פון פאָרנט האָט זי געהאַט אגאָנקעס און הינטן — צוויי קליאַפּעס אָדער אויערן... די וואָלינער רופן זי חצי־שבתל און דער חצי־רב, וואָס איז געווען דער גרעסטער גלייכווערטל־זאָגער, האָט זי אַ נאָמען געגעבן מתושלחס היטעלע. ער האָט וועגן איר פאַרציילט אַ גאַנצע מעשה. עס איז געווען אַזוי: מתושלח, וואָס האָט געלעבט לענגער פאַר אַלע מענטשן אין דער וועלט, האָט, פאַרשטייט זיך, דער־לעבט צו זען פון זיך זייער פיל דורות: זין, אייניקלעך, אוראייניקלעך, אוראוראייניקלעך — כמה אלפים... נון, פאַרשטייט זיך, אַז ער פלעגט ווערן איינגעלאַדן אויף יעדן ברית, אויף יעדער חתונה און, פאַרקערט, אַז איינער פון זיי פלעגט, חלילה, שטאַרבן, פלעגט מתושלח גיין צו דער לוויה, קומען מנחם אבל זיין. ויהי — און עס איז געווען, אַז ער איז אַלט געוואָרן און האָט שוין ניט געהאַט קיין כוח צו גיין, פלעגט ער זיך מוזן לאָזן באַנוגענען מיט דעם, וואָס ער פלעגט אומבייטן יעדן מאָל די היטל. למשל, מען האָט אים אָנגעזאָגט, אַז ביי אים איז גע־בוירן געוואָרן אַן אייניקל, האָט ער אָנגעטאָן די שטריימל, האָט מען, חלילה, אָנגעזאָגט, אַז איינער איז געשטאָרבן, האָט ער אָנגעטאָן די קליאַפּאָווע היטל. תחילת האָט ער געביטן די היטלען צוואַנציק מאָל

אין טאָג, נאָר דערנאָך, אַז זיין דור האָט, וואָס אַ יאָר ווייטער, זיך אַלץ פאַרמערט, האָט ער געמוזט בייטן אַזוי אָפט די היטלען, אַז אים איז קורץ געוואָרן דער טאָג; ער האָט שוין אויך ניט געהאַט אַזוי פיל קרעפטן אין די הענט, אַז ער זאָל צען מאָל אין אַ מינוט די היטל אויסטאָן און אָנטאָן. איז אים איינגעפאַלן אַזאַ זאַך: ער זאָל מאַכן אַ געטאָפּלטע היטל — אַזאַ, וואָס זאָל זיין פון איין זייט אַ שבתדיקע און פון דער אַנדערער זייט — אַ וואָכעדיקע... האָט מען אים אָנגעזאָגט אַ מזל טוב, האָט ער אַ דריי געטאָן די היטל מיט די אָגאָנקעס אויף פאָרנט, האָט מען אָנגעזאָגט, חלילה, אַז אַ קינד איז געשטאָרבן, האָט ער אַ דריי געטאָן די היטל מיט דעם אגאנעק אויף הינטן און מיט די קליאַפּעס אויף פאָרנט...

אין אַזאַ היטל פלעגן גיין באַלעבאַטים גבוהים, סוחרים, פּאָדריאַד־טשיקעס וכדומה. זי איז געווען אַ סויבלנע און האָט געקאָסט גאָר די געלט. די קירזשנער פלעגן אין איר אָנשפּיגעווען אַלערליי האָר פון אַלערליי באַשעפעניש. זי האָט נישט געטויגט ניט אין אַ רעגן, ניט אין אַ שניי און ניט אין אַ פראָסט; זי האָט געדינט נאָר אויף צו גיין אין שול אַריין, אין בית־מדרש, אויף אַ תנאים, אַ חתן גיין זען, מקבל פנים זיין, די לבנה מחדש זיין אָדער גוט־יום־טוב־ביטן. דערביי האָט זי געמוזט זיין צוגעדעקט מיט אַ פּאַטשיילקע — זומער, אַז די זון זאָל איר ניט שאַדטן, ווינטער — אַז איר זאָל ניט שאַדטן דער שניי.

נון, אונדזער ר׳ שמאַיע האָט געהאַט אַלע פינף היטלען. עס איז ניט געווען אין זיי קיין איין גוטע האָר, דען זיי זיינען אַלע געווען אַלט און אויסגעקראָכן. און ווייל זיי זיינען דערצו נאָך געווען געפּלאָגט מיט דער דריטער פון די צען פּלאָגן, וואָס גאָט האָט געפּלאָגט דאָס לאַנד מצרים, האָט מען געגלויבט, אַז זיי זיינען שוין אַלט מער ווי דריי טויזנט יאָר, דאָס הייסט, אַז מען האָט זיי שוין גענוצט אין מצרים...

דער גוט־יום־טוב־ביטער האָט געוואוסט צו נוצן יעדע היטל אין איר צייט, לבד אין דער נאַכט פון הושענה רבה, ווען ער האָט זיי דורכגענוצט אַלע, ווי מיר וועלן דאָ ווייטער דערציילן...

אַ גאַנץ זומער זיינען זיי געהאַנגען ביי אים אויף דער וואַנט, צו־

געדעקט מיט שפּינוועבס: זומער האָט ער געטראָגן אַ קאַפּעליוש. קאַפּעליושן זיינען געווען דאַמאָלסט צווייערליי: איין סאָרט, וואָס עס האָבן געטראָגן יונגעלייט, — אַ הויך קעפּל מיט אַ ברייטן ראַנד, און דער אַנדערער סאָרט — אַ קעפּל אַ פּיטשינקע, קיילעכדיק, ווי אַ יאַרמעלקע, און דער ראַנד ברייט, ווי אַ פּאַראַסאָלניק; שוואַרצע שנירלעך זיינען געווען דורכגעצויגן דורך דעם קעפּל און דעם ראַנד, כדי אַז דער ראַנד זאָל ניט הענגען איבער די אויגן. ערב תשעה באב האָט מען די שנירלעך אַרויסגעצויגן און דער קאַפּעליוש איז אַראָפּ־געהאַנגען ביז די אַקסלען... נו, פאַרשטייט זיך, אַז אונדזער גוט־יום־טוב־ביטער האָט געהאַט אַ קאַפּעליוש פון צווייטן סאָרט, און תשעה באב פלעגט ער אָננעמען באַצייטן...

7

זיין יום־טובדיקע זשופּעצע און זיין גאַנצער הולך

ער האָט געהאַט אַ מאָרענע זשופּעצע אין קוויטן, וואָס ער פלעגט זי נוצן מער ניט ווי אום יום־טוב. זי איז געווען זייער אַלט, אָבער גאַנץ. דער בוזעם איז געווען באַלייגט מיט געבלימטע פּאַסן און האָט זיך פאַרשפּיליעט מיט זילבערנע האָקן, דאָס אייגענע — די אַרבל. די קעשענעס זיינען געווען אַרומגענייט מיט רימענס, כדי זיי זאָלן זיך ניט רייסן פון די פלאַשן בראַנפן, וואָס ער פלעגט אין זיי אַריינשטעקן, בשעת ער פלעגט גוט־יום־טוב־ביטן. דער אונטערשלאַל איז געווען פון באַרכענט*) מיט געלע פּאַסן... ווער עס האָט אים געזען אין דער זשופּעצע, האָט גלייך פאַרשטאַנען, אַז זי איז גענייט געוואָרן ניט פאַר זיין סטאַן. זיין ווייב פלעגט זאָגן אַמאָל, אַז ער האָט באַקומען די זשופּעצע בירושה פון איר פאָטער, און אַמאָל פלעגט זי זאָגן, אַז אַ בעזדיעטניק**) האָט עס אים אָפּגעזאָגט, ער זאָל זאָגן קדיש נאָך אים...

...זיין דעליע איז געווען, ווי מען זאָגט, אַ מעסער אָן אַ שטיל,

---

*) באַרכענט — סאַמעט.
**) בעזדיעטניק — חשוך בנים, אָן קינדער.

וואָס עס פעלט אין אים דער קלינג: עס איז געווען צעריסן אין איר אי דער אונטער־ אי דער אויבער־שלאַק; זי האָט אין זיך געהאַט אַלרעליי שטיקלעך, ווי אַ חלה־טישטעכל; זי איז געווען געלאַטעט מיט שטיקלעך גראַדיטער, אַטלעס, הויזנצייג, לאַסטיק, דיבעט, קי־טייג, מארע; די טאַשמעס זיינען געווען באַוולנע און רעכט שמו־ציק...

...זיינע שיך זיינען געווען זייער גרויס, אַלט געלאַטעט און ניט געריינ־יקט פון פראַנצויז אָן. ווען ער וואָלט זיי ניט געוואָרפן עפטער דער ווייב אין קאָפּ אַריין, וואָס דורך דעם פלעגט זיך די בלאָטע פון זיי אָפּשאָקלען, וואָלטן זיי געווען אַזוי דיק און גראָב, ווי קאַזומס פּאַנ־טאָפל... געשען פלעגט עס כמעט אַלע פרייטאָג פאַר נאַכט. דאָס איז די בייזע שעה ביי אונדזערע לינאָווער יידן: די וועשין ברענגט דאַן די וועש; די בעקערס קומען אָפּנעמען פאַר די איבערבייסנס, וואָס מען האָט אָנגענומען אַ גאַנצע וואָך; מען מוז נעמען ליכט אויף שבת; און דאָ טרייבט מען מכוח דעם טשאָלנט. אָפּט ברענגט נאָך דער שניידער אָפּ גראַד אין אָט דער צייט אַ בגד; דער באַלעבאָס שרייט, מען זאָל אים געבן וואַסער אויף צוואג; די באַלעבאָסטע איילט זיך גאָר צו בענטשן ליכט, דען זי דאַרף זיך אַריבערכאַפּן אַהין, וואו די מוטער אירע האָט זיך אַריבערגעכאַפּט, איידער זי איז מיט איר טראָגן געוואָרן... קורץ דערפון — פרייטאָג פאַר נאַכט איז אַ גע־פערלעכע שעה ביי לינאָווער יידן: ניט איינער צעקריגט זיך, צעשלאָגט זיך דאַן; בפרט נאָך ר׳ שמאַיע און זיין ווייב הענעלע די הויכ־שפרעכערקע... ביי זיי איז פרייטאָג פאַר נאַכט אין שטוב געווען שטענ־דיק צאַנק און פלוך. ער האָט זי געהאַלטן פאַר גיט קלוג און פלעגט זאָגן, אַז זי האָט ניט אין קאָפּ, וואָס ער האָט אין די פיס. פלעגט ער איר וואַרפן די שיך אין קאָפּ איין מאָל און נאָך אַ מאָל, ביז זי פלעגט ווערן קליגער, דען זי פלעגט שוין דערפילן, אַז זי האָט אַ קאָפּ...

נון, מיין טייערע לעזערין, האָסטו שוין זיין יום־טובדיקן גאַנג, איצט — פון זיין גוט־יום־טוב־ביטן אַליין.

8

זיין גוט־יום־טוב־ביטן

זינט ער איז דורכגעפאַלן דורך דעם סכך און האָט געזאָגט „גוט יום־טוב" דעם עולם, וואָס איז געזעסן אין סוכה, האָט ער באַקומען דעם נאָמען גוט־יום־טוב־ביטער און אויך די נאַטור פון אַ גוט־יום־טוב־ביטער. ער האָט צו קיין שום אַנדער זאַך אין דער וועלט אַזוי ניט געטויגט, ווי צו גוט־יום־טוב־ביטן. יום־טוב אין דער פרי נאָכן דאַווענען פלעגט מען אים זען, ווי ער גייט אין זיין זשופּעצע, שטריימל און דעליע איבער די גאַסן, מאַכט גרויסע שפּריזן, אין די קעשענעס שטעקן צוויי פלאַשן, וואָס אין זיי פלעגט ער אַריינגיסן די שנאַפּסן, וואָס ער האָט שוין ניט געקאָנט אויסטרינקען. מיט אים פלעגט גיין זיין נייער איידעם (ער פלעגט אויסבייטן זיין איידעם פאַר יעדן יום־טוב אויף אַן אַנדערן). דעם ערשטן הונגער זיינען און זיין איידעמס פלעגן מוזן זעטיקן די באַלעבאַטים, וואָס זייערע קינדער האָבן ביי אים געלערנט; ביי זיי פלעגן, נעבעך, בלייבן ליידיקע פלעשער און ליידיקע טעלער. פון זיי פלעגט ער אַוועק צו זיינע מי שהיו*)־באַלע־באַטים און צו די אַלע, וואָס ער איז געווען א מוהל ביי זייערע קינדער אָדער אַ שדכן, און צו זיינע קרובים. אַ צענטער גליד אפילו איז ניט פאַרגעסן געוואָרן פון אים, דען ער איז געווען זייער אַ הייסער פריינט. אַמאָל האָב איך אים געזען שטייענדיק אין גאַס דעם ערשטן טאָג פסח. ער האָט געדרייט די טאַשמע און געזאָגט צו זיין איידעם:

— הער צו, נחמן, מיר קאָנען אַריינגיין צו יאָסל דעם שמוקלער, אויך זיין ערשטע ווייב פלעגט זיך האַלטן מיט מיין ווייב קרובים...

דאָס איז געווען אין אַ שיינעם טאָג. אין אַ רעגן פלעגט ער גיין — די פאָלעס פון דער זשופּעצע פאַרקאַשערט, מיט די פאַסקוואַטע באַר־כענט אַרויס, די דעליע אומגעקערט און פאַרדרייט אונטער דעם אָרעם, די געטאָפּלטע לאַנגע פאַטשיילע, וואָס איז געווען דורכגערוקט דורכן גאַרטל און האָט דערגרייכט ביז דער ערד, איז געווען פאַרשלומפּערט ביז די קני, און ער פלעגט דאַן שוין ניט גיין, נאָר לויפן. קיין שטוב

*) מי שהיו — געוועזענע.

איז פון אים ניט געווען געזיכערט, קיין טיר איז פאַר אים ניט געווען פאַרשלאָסן. ער פלעגט זיך אַריינכאַפּן אין דער ערשטער בעסטער באַלעבאַטישער שטוב מיט דעם אויסרייד, אַז ער האָט זיך קוים אַריינ־געכאַפּט אַהער איבער דעם רעגן. נון, פלעגט דאָרט אַזוי זיין. האָט אים דער באַלעבאָס גלייך אויף דער שטעל מכבד געווען, האָט ער געמאַכט ברכה און זיך באַלד אָפּגעטראָגן; ווען ניט, פלעגט ער זיך פונאַנדעררײדן מיט דעם ייִנגל, וואָס דאָרט אין שטוב, פרעגן ביי אים, וואָס ער לערנט און ביי וועמען ער לערנט, פרעגן ביי אים אַ קשיה און לאָזן אים טרעפן דעם תירוץ און באַלד זאָגן צו דער מוטער:

— איר האָט דאָך אַ ייִנגל גאָר אַ צאַצקע, ער זאָל זײַן אין רעכטע הענט, קאָן פון אים אַרויס גאָר אַ רעכטע כלי...

אַ מוטער דאַרף מער ווי דאָס ניט הערן. טרוקן האָט זי אים שוין ניט אַוועקגעלאָזט.

אָט אַזוי האָט ער געמאַכט די רונדע איבערן שטאָט. ער פלעגט צוויי דריי מאָל טראַנספּאָרטירן די פלעשלעך פולערהייט אַהיים און צום סוף פלעגט ער זיך אַליין ברענגען מלא אַהיים.

שבועות פלעגט ער אָפּדאַווענען ותיקין און אָנהייבן צו גיין גוט־יום־טוב־ביטן באַלד נאָך דעם ערשטן מנין. און ווייל שבועות איז דער מנהג מכבד צו זיין מיט פוטערקוכן, מיט בלינצעס, מיט טאָרט און דאָס גלייכן, פלעגט ער באַשטעלן ערב יום־טוב אין יעדער גאַס אַ שטוב, וואו ער פלעגט האָבן זיין מאַגאַזין אויף אָפּצולייגן דאָס געבעק, וואָס ער פלעגט צוזאַמענמאַכן דאָרט אין גאַס.

נאָר אַלע ימים־טובים זיינען געווען גאָרנישט אַנטקעגן שמיני עצרת און שמחת תורה. אין די צוויי טעג איז ער געווען גאָר אַן אַנדער מענטש. אין דער פרי, באַלד נאָכן דאַווענען, פלעגט ער מאַכן אַ שנאַפּס פון זיין אייגענעם בראַנפן, פלעגט אַראָפּוואַרפן פון זיך דאָס שטריימעלע, די דעליע, דעם גאַרטל און גיין איבערן שטאָט גוט־יום־טוב־ביטן. זיין ווייב העניע פלעגט אים אַלץ נאָכטראָגן. פריער פלעגט ער אַריינפאַלן צו דעם גרעסטן פון די באַלעבאַטים, וואָס זיינע קינ־דער לערנען ביי אים, מיט אַ גרויסן ליאַרעם און פלעגט הייזעריק־

לעך געבן אַ געשריי: „גוט־יום־טוב!” און אָנהייבן טאַנצן אַרום די ווענט, די הענט אויסגעשטרעקט, זינגענדיק און שרייענדיק:

— גוט יום־טוב, ר' העשעלען און זיינע קינדער, די גאונים און עילויים! גוט יום־טוב צערטעלען, דעם געבענטשטן בויך!

אַזוי פלעגט ער זיך דרייען איבערן שטוב און זיין ווייב העניע פלעגט דערוויל שטיין און ריידן מיט צערטלען, אַז זי איז עס די גרויסע באַלעבאָסטע, און רימען אירע קינדער. צערטל פלעגט זיך שמעלצן הערנדיק און אַרויפשטעלן אויפן טיש פון כל טוב — שנאַפּסן, טייגעכצן, צימעס. דאַן ערשט פלעגט העניע אָנהייבן שרייען:

— שמאַיע, גענוג! מאַך ניט קיין שהיות! דערמאָן זיך, דו דאַרפסט נאָך אַריינגיין אוודאי אין צען ערטער... שמאַיע, דו וועסט זיך אָב־מאַכן אַ שנאה היינטיקן יום־טוב, דו הוליעסט דאָ צו פיל!

נון, גיט זיך אונדזער ר' שמאַיע אַ לאָז צום טיש, מאַכט דאָרט ליידיק און לער און לאָזט זיך איבער אַ נייס אַוועק טאַנצן.

און העניע רעדט נאָך אַלץ מיט צערטלען און דערציילט איר די מעלות פון איר חיימקען און איר הערצקען און זאָגט איר, אַז זי זאָל זיי ניט פאַרנאַרן און ניט חתונה מאַכן מיט אַבי וועמען, און לייגט איר פאָר פאַר זיי שידוכים מיט מיידלעך יחסנטעס און בריות, וואָס קאָנען מפרנס זיין אַ מאַן. די מוטער פרייט זיך הערנדיק און ענטפערט:

— וואָס דען מיינט איר? מען רעדט מיר שוין עפּעס ניט שאַרפערע שידוכים? נאָר מיין העשל איז דאָך אַ משוגענער: ביי אים קומט אויס, אַז עס איז נאָך צו פרי זיי מאַכן חתונה. ער פאַר־געסט גאָר, אַז ער אַליין איז קוים אַלט געווען עלף יאָר, בשעת ער האָט חתונה געהאַט מיט מיר, און פונדעסטוועגן... אוי, העניע, כ'לעבן, איר עסט גאָרניט... זיצט, נישקשה, עס איז נאָך דער טאָג גרויס.

מען דערלאַנגט צום טיש פיש, קניידלעך פסחדיקע, טאָרט, און העניע הייבט ווידער אָן שרייען צום מאַן:

— גענוג שוין, שמאַיע, פטר שוין אָפּ! מען מוז דאָך נאָך אַריינ־גיין צו אליקום שפּיקולאַנט און צו שואל גאָספּאָדאַר... דו וועסט די אויגן ניט קאָנען ווייזן נאָך יום טוב.

אונדזער גוט־יום־טוב־ביטער גיט זיך ווידער אַ שטופּ צום טיש,

ראַמט אויף אַלץ, קוליעט זיך איבער און צעקושט זיך. און זיין ווייב פאַרזאָגט ווידער צערטלען, זי זאָל ניט פאַרנאַרן אירע עופעלעך. און זיי גייען אַוועק מיט גרויס געזאַנג און גרויס ליאַרעם, ער פריער און זי — דערנאָך, מיט דער דעליע, דעם היטעלע און דעם גאַרטל אויף איין האַנט און צוויי פלאַשן — אין דער אַנדערער האַנט. זי האָט זיי פון אים צוגענומען, ווייל ער פלעגט זיך קוליען, וואָלט ער זיי געוויס צעבראָכן. זי האָט אים געפירט אין די גאַסן ווי אַ בערנטרייבער — אַ בער, זי פלעגט אים אַריינפירן אין פאַרשיידענע הייזער און אומעטום געמאַכט די זעלביקע זאַך נאָך מיט מער פרישקייט. דערנאָך פלעגן זיי זיך ווידער לאָזן איבער די גאַסן, ער פאָרויס און זי נאָך אים מיט קולות און געשרייען:

— שמאַיע, זיי ניט משוגע!

— שמאַיע, מאַכט ניט קיין שהיות!

דערפון איז געבליבן ביי אונדז אין לינאָווע אַ ווערטל: ווען מען זעט, אַז איינער איז זייער באַשעפטיקט, זאָגט מען: ער איז גאָר פאַרשמאַיעט.

9

די נאַכט פון הושענה־רבה

אין דער נאַכט פון הושענה רבה פלעגט מען דערציילן פון אונדזער גוט־יום־טוב־ביטער, אַז מען האָט אים געזען אין כמה ערטער מיט אַ מאָל און אין יעדן אָרט אין אַן אַנדער היטל. איינער האָט דערציילט, אַז ער האָט אים געזען צען מינוט אויף צען, גייענדיק אין מרחץ, אָנגעטאָן אין דער קליאַפּאָווער היטל. אַן אַנדערער האָט דערציילט, אַז ער האָט אים גאָר געזען אין דער צייט אָנגעטאָן אין חצי־שבתל ביי אַ גלעזל מאַרץ ביי דאָבקען איך שענק. אַ יידענע האָט אים ווידער, געזען אין דער זעלביקער צייט שטיין אין קברנישער שול ביי דער קלפּי, אָנגעטאָן גאָר אין אַ קיילעכדיקער היטל, און אַן אַנדערער האָט געשוואָרן, אַז אין דער זעלביקער רגע האָט ער אים געזען אָנגעטאָן אין אַ שטריימל אויף דעם סיום ביי חברה ש״ס.

און דאָ זיינען געקומען מענטשן און דערציילט, אַז ער זאָגט גאָר תהלים אין „שבעה קרואים"...

קינדער האָבן זיך פאַר אים געשראָקן אין דער נאַכט, טראָגעדיקע ווייבער פלעגן זיך אויף אים היטן אַ קוק צו טאָן אין דער נאַכט, דען ער האָט אויסגעזען דעמאָלט שרעקלעך. אַרום צוועלף פלעגט ער שטיין אין מיטן גאַס, אַרום אים פלעגט זיין אַ גרויס רעדל און ער פלעגט זאָגן יעדערן, צי ער וועט אויסלעבן דעם יאָר אָדער ניט, דען ער פלעגט זיך פאַרשטיין אויפן שאָטן. ער פלעגט דערפאַר אַפילו קיין געלט ניט נעמען, נאָר אַ קווערטל ביר איז שוין געווען דערפון פאַרזאָרגט אויף אַ גאַנץ יאָר.

אָפט פלעגט מען אים זען אין דער נאַכט גאָר אויפן בית־עולם אין רבנים־שטיבל מיט אַ יום־כיפור־ליכט. ער פלעגט זיך טובל זיין פאַר דעם און נאָך דעם אין גרויסן וואַסער, וואָס איז דאָרט לעבן בית־עולם.

אויך פלעגט ער לופטערן אין אָט דער שרעקלעכער נאַכט זיינע תכריכים. ער האָט זיי באַקומען פאַר קדיש זאָגן נאָך אַן אַלטן בעז־דיעטניק, וואָס איז דערטרונקען געוואָרן אין דער עליוועַ*). מען האָט אים ניט געפונען, זיינען איבערגעבליבן די תכריכים, וואָס ער האָט זיי אָנגעגרייט פאַר זיך. שמאַיע פלעגט זיי פאַרלייען אָפטער אויף דער גרויסער סעודה, וואָס דער גרעבער פאַרשטעלט זיך דאָרטן פאַר אַ טויטן. ער פלעגט קיין ניצגעלט דערפאַר ניט נעמען, ער האָט מער ניט פאַרלאַנגט, מען זאָל אים אויך בעטן צו דער סעודה.

אויך פלעגט ער זיך נעמען צייט אין אָט דעם אָוונט צו מאַכן פאַר זיינע ארץ־ישראל־ערד פאַפּירענע זעקלעך, וואו עס זיינען אויבן געווען אויפגעשריבן די מקחים...

הכלל — קיינער איז ניט אין שטאַנד צו באַשרייבן די אַרבעט, וואָס דער מענטש האָט אָפּגעטאָן אין אָט דער נאַכט: ער איז איבערגעווען אין אַלע קלויזן — דאָ האָט ער אָפּגעזאָגט משנה תורה, דאָרט — אויסגעזאָגט גאַנץ תהלים, אין גרויסער שול איז ער געווען צו סליחות, אין קברנישער שול — צו דער גרויסער קלפּי, אין חברה ש״ס —

*) עליווע — חיליע.

אויפן סיום; געווען אין באָד, אויפן פּישמאַרק, אויפן בית־עולם, אין סוכה, וואו ער האָט צוגעגרייט ארץ־ישראל־ערד פאַר די, וואָס ער האָט זיי אָפּגעזאָגט דאָס לעבן, ווייל ער האט געזען זייער שאָטן אָן אַ קאָפּ; אין צען מאַרצאָווע שענקען... הכלל — וואו נאָר עס האָט געקאָנט זיין אַ שנאַפּס, דאָרט איז געווען אונדזער גוט־יום־טוב־ביטער.

און ווי ער, אַזוי איז אויך זיין ווייב אין דער דאָזיקער נאַכט געווען זייער מסוגל צו מאַכן פאַר איר מאַן אַ קנעלונג.

וכך היה מנהגה, און אַזוי איז געווען איר שטייגער אין דער דאָזיקער נאַכט:

אַריינקומענדיק אין אַ שטוב (אין דער דאָזיקער נאַכט איז מען אויף אין אַלע הייזער, ווי דאָס שפּריכוואָרט זאָגט: אין דער נאַכט פון הושענא רבה שלאָפט ניט זשוק און זשאַבע), פלעגט זי אַ זאָג טאָן:

— גוט יום־טוב אייך, קריינע, איך האָב געטראָפן צו דער רעכ־טער צייט — צו קרעפּלעך... הלוואי איבער אַ יאָר מיט מער געזונט און מיט ווייניקער זינד! איך פלעג צו אייך יענע יאָרן עפּטער אַריינ־גיין, אַצינד איז שוין, ב״ה, דער קאָפּ פאַרדרייט. מען איז גאַנצע טעג פאַרנומען און פרעגט וואָס? אָט ווי איר זעט — ווי עס ווערט טאָג ביז האַלבער נאַכט לאָזט מען ניט אָטעמען: דער אַריין, דער אַרויס. דער פרעגט אַן עצה. דער קומט וועגן אַ שידוך, דער אַן עין הרע אָפּ־שפּרעכן און דער טרעט נישט אָפּ, מען זאָל גיין צו אים אויף אַ שמחה. און, כ׳לעבן, מיר זיינען שוין אַזוינע מענטשן, מיר קאָנען קיינעם ניט אָפּזאָגן. אגב, ווילט זיך טאַקע ניט מאַכן אַ שנאה מיט לייטן... אמת, ווען מיין מאַן לערנט מיט די קינדער, איז ער דעמאָלט אַ תליון, דעמאָלט לאָזט ער צו זיך קיין מענטשן ניט צו, ער שיקט אָפּ צו מיר... זיין האָרעוואַניע האָט גאָר קיין שיעור, און ער איז טאַקע אָן עין הרע, אַ גרויסער בעל פועל, זיינע תלמידים האָבן, ברוך השם, אַ נאָמען אין שטאָט... נאָר וואָס העלפט עס? אז מיין מאַן וואָלט געווען אַ רעכטער, ניט קיין שלימזלניק, וואָלטן מיר גאָרניט געדאַרפט וויסן פון אָט דעם ביטערן ברויט. פון דער נאַכט פון הושענא רבה אַליין האָבן מיר געקאָנט לעבן. וויפל איז עס ווערט ביי יעדן באַלע־

באָס, אַז מיין מאַן שיקט אים אַריין זיין גמר חתימה אין שטוב אַריין?!... יע, דאָס בין איך טאַקע געקומען צו אייך — זאָגן אייך מזל טוב! מיין מאַן האָט אייך געשיקט אָנזאָגן, אַז איר און אייער מאַן וועט אויסלעבן דעם יאָר אין נחת, ער האָט געזען אייער שאָטן...

נון, פאַרשטייט זיך, אַז קריינע, דערהערנדיק די גוטע בשורה, דערפרייט זיך, בעט זי זיצן, איז זי מכבד מיט שנאַפּס, מיט טייגלעך און וויל איר שענקען אַ האַלבן רובל. העניע, אָבער, וויל קיין געלט ניט נעמען. זי זאָגט:

— חס ושלום, מיין מאַן האָט מיר פאַרזאָגט. איך זאָל דערפאַר אַ גראָשן ניט נעמען. מער ניט, ער נעמט נאָר אַזעלכע קינדער, וואָס ער ווייס, אַז זיי און זייערע עלטערן וועלן אויסלעבן די יאָרן... ניט פאַר אייך געדאַכט, ער לאָזט דאָך היי־יאָר אַרויס דריי פון זיינע אַלטע תלמידים, וואָרעם ער האָלט עפּעס ניט פון זיי היינטיקן יאָר... נו, קריינעלע, איר מעגט זיין צופרידן, אייערע קינדער וועט מיין מאַן נעמען. ער האָט געוואָלט אפילו אַליין היינט צו אייך אַריינגיין, האָב איך אים אָפּגעשלאָגן... דו באָרעסט*) זיך דאָך היינט עפּעס, האָב איך געזאָגט, מיט דעם ניט דאָ דערמאָנענדיק, און קריינע איז מעוברת...

— חס ושלום, — האָט זיך אָנגערופן קריינע, — היינט ביי נאַכט וויל איך גאָרניט: די קינדער וועלן זיך שרעקן. יום־טוב, אם ירצה השם...

און אַז אַ שכנה פלעגט הערן די דאָזיקע רייד, פלעגט איר אויך אָננעמען אַ חשק, און זי פלעגט בעטן קריינען, אַז זי זאָל בעטן העניען, אַז זי זאָל בעטן ר׳ שמאַיען, אַז ער זאָל אויף איר רחמנות האָבן און נעמען איר ייִנגל אויך. ער איז ביי איר אַ בן יחיד, אַ ציטעריקער, זאָל זי כאָטש וויסן, אַז זי איז זיכער מיט אים היינטיקן יאָר.

קורץ דערפון — העניע איז אַוועק פון דער שטוב מיט דריי תלמידים, מיט אַ גוטן שנאַפּס, מיט פאַרבייסן, מיט דערצו נאָך אַ פערטל גאַנדז רויע און נאָך מיט אַ גרויסן דאַנק. פון דער שטוב — אין אַן אַנדער שטוב, און ביז פאַר טאָג איז שוין די קנעלונג געווען

*) באָרעסט — ראַנגלסט.

פאַרטיק. און ר׳ שמאַיע פלעגט שוין גיין שמיני עצרת גוט־יום־טוב־ביטן צו די בייע באַלעבאַטים.

10

אויף אַ שמחה

אַז ר׳ שמאַיע האָט געשפּירט אַ שמחה, האָט ער יענעם טאָג שוין אַ ביסן אין מויל ניט גענומען, כדי ער זאָל קומען רעכט הונגעריק צום מאָלצייט. אַז דער בעטער פלעגט זיך פאַרזאַמען, פלעגט ער ווערן שטאַרק אומרואיק און עס דייטלעך געבן צו פאַרשטיין די קינדער מיט זיינע שפּיציקע נעגל... האָט ער, אָבער, דערזען דעם בעטער, פלעגט ער ווערן מיט אַ מאָל גוט. ער פלעגט שוין ניט ענדיקן די קללה, וואָס ער האָט אָנגעהויבן שעלטן אַ ייִנגל, פלעגט שוין ניט אַראָפּלאָזן דעם רימען, וואָס ער האָט אויפגעהויבן צו שלאָגן... ער פלעגט שוין באַלד אָנטאָן דעם קאַמלאָטענעם גאַרטל, די קיילעכדיקע היטל, וואָס איז שוין געווען גאַנץ אויסגעריבן, פלעגט נעמען מיט זיך אַ לעפל מיט אַ גאָפּל און אַ מעסער, וואָס ער האָט אַרונטער־געשטעקט אונטער דעם גאַרטל, און זיך אַוועקגיין באַצייטן אויף דער שמחה זייער פריילעך און זייער געשווינד. עס האָט אים אין וועג קיין זאַך ניט אָפּגעהאַלטן. האָט ער באַגעגנט אַ באַקאַנטן, האָט ער אים נישט באַגריסט; האָט אים איינער געזאָגט: „גוטן אָוונט!", האָט ער נישט געענטפערט: „גוט יאָר!" און אַז ער איז שוין געקומען דאָרט אויף דער שמחה, פלעגט ער באַלד מאַכן אַ ליאַרעם, מען זאָל דאַוונען מנחה, און ווייל עס איז נאָך ניט געווען קיין גאַנצער מנין, פלעגט ער זיך אַריינכאַפּן אין קיך צו שלעפּן דעם סאַרוועער און פלעגט אים ניט אָפּלאָזן, ביז יענער פלעגט זיך פון אים ניט אויסדרייען דורך אַ שנאַפּס. ביים טיש פלעגט ער זיך ניט זעצן אייבן־אָן אָדער אין מיטן, נאָר ביי דעם ראָג, כדי ער זאָל זיך קאָנען אַלע ווילע איבערזעצן. זיינע שכנים פלעגט ער שטאַרק העלפן די טעלער רייניקן, און וואָס ער האָט שוין ניט געקאָנט אַריינפּאַקן אין זיך, האָט ער עס אַריינטראַנספּאָרטירט אין זיינע קעשענעס. אַמאָל האָט

ער זיך טועה געווען, וואָרעם עס איז געווען זייער ענג, און ער האָט אַלץ אַריינגעפּאַקט אין אַ פרעמדער קעשענע: בולקעס, פיש, קנייד־לעך, בראָטן... אויף מאָרגן, אַז ער האָט זיך געכאַפּט צו זיין זשופּעצע און נישט געפונען אין איר דעם אוצר, האָט ער גלייך פאַרשטאַנען, אַז ער האָט אַלץ געפּאַקט אין דער קעשענע פון זיין שכן. ער איז געקומען צו לויפן צו אים גאָר אָן אָטעם און האָט אים דערציילט זיין טעות. יענער, אָבער, האָט געטראָגן צום טיש אַ געליענע זשו־פּעצע און האָט זי שוין גאַנץ פרי אָפּגעטראָגן. אונדזער גוט־יום־טוב־ביטער איז אַוועק גלייך צו יענעם, וועמעס זשופּעצע דאָס איז געווען, יע־נער, אָבער, האָט זי אָפּגעשיקט צום שניידער אַרויסנעמען פון איר מיט אַ הייסן פּרעס די פלעקן, וואָס זיינען געוואָרן אין איר ביים טיש צו דער שמחה. אונדזער שמאַיע איז געווען ניט פויל און איז אַוועק צום שניידער. דאָרט האָט ער דערזען אויפן טיש אויסגעלייגט זיינע געפּעקלטע חלקים. דער שניידער איז געזעסן און האָט זיך וואויל גע־טאָן. און שמאַיע איז אַוועק פון דאָרט מיט גרויס פאַרדראָס...

11

זיין לעצטער גוט־יום־טוב־ביטן

אין יענע צייטן האָט געלעבט אין ליניאָווע אָרטשיק די קלוגע יאַרמעלקע. אָרטשיק האָט געוואונען אַ גרויס געווינס. האָט ער זיך געקויפט אַ הויף און געמאַכט דעם ערשטן טאָג שבועות אַ וואַזשנעם חנוכת־הבית. ער האָט אויסגעשטעלט אין דעם גרעסטן זאַל טישן מיט די שענסטע שפּייזן און טייערסטע געטראַנקען און איינגעלאַדן די חשובסטע לייט פון שטאָט. ר׳ שמאַיען האָט די זאַך זייער פאַרשמעקט און אים האָט זיך פאַרגלוסט ניט אַנדערש זיין ביי אָט דעם אָרטשיקן אויף חנוכת־הבית. דאָך האָט ער ביי זיך אין די געדאַנקען נישט געקאָנט פאַרטיק ווערן, צי עס פּאַסט צו גיין נישט קיין געבעטענער. ער האָט זיך אַזוי אַלץ מיישב געווען, ביז עס איז געבליבן ביי אים, ער זאָל זיך היינטיקן מאָל לאָזן ציילן צווישן די בלי־קודש פון אָרטשיקס קלויז. ער האָט געדאַוונט צו דעם אַנדערן

מנין מיט דעם חזן אין איינעם. דאָס דאַוונען האָט זיך אים אויסגעוויזן ווי אַן אייביקייט. נאָכן דאַוונען האָט ער זיך געבייזערט אויפן חזן, וואָס ער האָט אַזוי מאריך געווען, און האָט אים געזאָגט, אַז ער וויל גיין מיט אים צו אָרטשיקן אויף דעם חנוכת־הבית.

— ביי מיר קומט אויס, — האָט געזאָגט דער חזן, — אַז עס פּאַסט ניט: ער האָט דאָך אונדז נישט געבעטן...

— קענט איר דעם יחסן? — האָט זיך שמאַיע אָפּגערופן צו אים, — ווער בעט עס אַ חזן, אַ שמש, אַ בעל קורא? נישקשה, אויף מיין אחריות, קומט, לאָמיר גיין.

דער חזן האָט זיך לאַנג נישט געלאָזט בעטן. ויתפקדו — האָבן זיי זיך אַלע צוזאַמענגעקליבן — דער חזן, דער שמש, דער זאָגערל, דער בעל קורא און ר' שמאַיע פּאָרויס — און זיי זיינען אַוועק צו אָרטשיקן.

קיין מענטש איז ניט אין שטאַנד צו באַשרייבן דעם גרויסן פאַרגעניגן, וואָס עס האָט געהאַט ר' שמאַיע, ווען ער האָט דערזען די שיינע שפּייזן און געטראַנקען שטייענדיק אויף די טישן אין זאַל. זיין אויג האָט קיין מאָל אַזעלכעס נישט געזען.

אַז אונדזער אָרטשיק האָט באַמערקט די כאַליאַסטרע, איז ער צו זיי אַרויסגעלאָפן אַנטקעגן מיט אַ פריילעכן פּנים און האָט צו זיי געזאָגט אַזוי:

— אָט דאָס זיינען גוטע פריינד. ניט געוואַרט, מען זאָל אייך בעטן. איר האָט טאַקע געטאָן ווי חכמים. געוויס, מיר זיינען דאָך אַלטע באַקאַנטע, וויל איך טאַקע מיט אייך אַזוי גוט פאַרברענגען. נישט געאיילטערהייט. איז מיין רצון, איר זאָלט דאָ אין פּאָרשטוב זיצן אַ ווילע און איבערוואַרטן, ביז עס וועלן אַוועק אָט די „פּאָמפּעס", און דערנאָך וועלן מיר שוין אַליין זיך אַ ביסל משמח זיין...

דער טאָג אין חודש מאַי קאָן ניט זיין שענער אויסגעלייטערט, ווי עס איז געווען דאָס געזיכט פון ר' שמאַיען, ווען ער האָט דערהערט אַזוינע רייד פון אָרטשיקן.

זיי זיינען געבליבן זיצן אין פּאָרשטוב און זייערע אויגן האָבן געקוקט אַהין, אין זאַל אַריין. פּלעגט אַ גאַסט אַוועקגיין, פּלעגט

שמאַיען ווערן גרינגער אויפן האַרצן; האָט ער, פאַרקערט, געזען איינעם אַריינגייענדיק, איז ער געווען פול מיט גרימצאָרן און האָט אים געוואָלט שטעכן. אַזוי זיינען זיי, נעבעך, אָפּגעזעסן פון עלף ביז האַלב איינס ניכטערערהייט.

אַרום איינס איז אַרויס אָרטשיק און האָט צו זיי געזאָגט:

— נו, איצט בין איך שוין אייערער. אייך, ווי אמתע גוטע פריינד, מוז איך ווייזן פריער, מיט וואָס דער באַשעפער האָט מיך באַגליקט. איך וועל אייך ווייזן מיין הויז, אַלע צימערן. זאָלן גוטע פריינד נחת האָבן.

און ער האָט זיי אַרויסגעפירט אויפן הויף.

אונדזער גוט־יום־טוב־ביטער איז געוואָרן בלאַס ווי אַ טוט. אַ טויטער קאָן נישט ערגער אויסזען.

אָרטשיק האָט זיי געוויזן אַלע שפּייכלערס, אַלע סקלאַדן. ער האָט זיי געזאָגט די הכנסה פון יעדער זאַך. דערנאָך האָט ער זיי אַריינגעפירט אין די אויבערשטע צימערן.

— מיינע הייזער, וואו איך וואוין, — האָט ער צו זיי געזאָגט — האָט איר שוין געזען. איצט וועל איך אייך ווייזן מיינע בוידעמער. איר וועט זען, ווי זיי זיינען דאָס געדעקט מיט בלעך.

און ער האָט זיי געשלעפּט אויף די בוידעמער.

אָרטשיק איז געווען אַ נידעריקער, איז ער געגאַנגען גלייך. אונדזער גוט־יום־טוב־ביטער מיט דער כאַליאַסטרע האָבן זיך, אָבער, געמוזט בייגן אין פינפן. אָרטשיק האָט זיי דאָרט אָפּגעהאַלטן אַ גוטע שטונדע. ער האָט זיי געגעבן צו פאַרשטיין, מיט וואָס פאַר אַן איינפאַלן ער וועט דאָ מאַכן אַ סוכה. אויך האָט ער זיי דערציילט, מיט וואָס פאַר אַ חכמות ער האָט געקויפט דעם הויף.

און די אַלע פינף זיינען, נעבעך, געשטאַנען פאַרשמאַכטע, פאַרטריקנטע, איינגעבויגענערהייט. זיי האָבן שוין גאָרנישט ניט געהערט און גאָרנישט ניט געזען. דאַן האָט זיך שמאַיע שוין מער נישט געקאָנט איינהאַלטן און זיך אָפּגערופן:

— כ'לעבן, ר' אָרטשיק, איר ווייסט, עס איז שוין גאָר ניט פרי. אונדזערע וואַרמעסן וועלן שוין טויגן באַלד אַרויסצוגיסן.

אַרטשיק האָט אַרויסגעכאַפּט דעם זייגערל און אַ געשריי געטאָן:

— יע, עס איז שוין האַלב דריי, — זאָל עס אַריין אין טיפן ים, וואָס אייערע ווייבער וועלן מיר ווינטשן! נו, וועל איך אייך פאַרשפּאָרן וועג. איר וועט דאָ טאַקע גלייך אַראָפּגיין.

און ער האָט זיי אויפגעעפנט אַ טירל אין גאַס אַריין....

דאָס איז געווען דער־ערשטער מאָל, ווען שמאַיע איז אין אַ יום־טוב פאַרשמאַכט געווען ביז דריי אַ זייגער.

שמאַיע האָט עס ניט אויסגעהאַלטן, ער איז קראַנק געוואָרן. פון דאַן אָן פלעגט מען אים זען נאָר זיצנדיק אויפן שולהויף מיט אַ פּאַטשיילקע און בעטנדיק נדבות...

יעקעלע גאָלדשלעגער

טייערער לעזער, איך וועל דיר דערציילן אַ שיינע געשיכטע, וואָס איך האָב אַליין געזען, ווען איך בין געווען אין לאַנד סוריאָ*). נאָר דו זאָלסט ניט מיינען, אַז דאָס איז אַזאַ מעשה, ווי די יינגלעך דערצייילן ווינטער אין חדר, איידער דער רבי קומט פון מעריב. ניין. דאָס איז אַן אמתע מעשה. דו קענסט פון דער מעשה לערנען, ווי דו זאָלסט זיך פירן.

*) סוריאָ — רוסיא, רוסלאַנד.